

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З КУРСУ  
«Психологічна служба в системі освіти»**

**Укладач: І. С. Загурська**

**Житомир  
Вид-во ЖДУ ім. І. Франка  
2015**

**УДК 159.98:37**  
**ББК 88.4+74**  
**М 54**

*Рекомендовано до друку Вченою Радою Житомирського державного університету  
імені Івана Франка  
(протокол № 10 від 22.05.2015 р.)*

**Рецензенти:**

**Якимчук І. П.** – кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

**Котловий С. А.** – кандидат педагогічних наук, вчитель ВЗОШ № 1 м. Житомира

**М 54**

Методичні рекомендації з курсу «Психологічна служба в системі освіти» / [ уклад. Загурська І. С.] – Житомир: ЖДУ ім. І.Франка, 2015. – 77 с.

Методичні рекомендації з курсу «Психологічна служба в системі освіти» розроблено відповідно до місця та значення дисципліни за структурно-логічною схемою, передбаченою освітньо-професійною програмою бакалавра з напрямку підготовки 6.030103 «Практична психологія». Вона охоплює всі змістові модулі, визначені освітньо-професійною програмою.

Методичні рекомендації складаються з таких структурних компонентів: вступ, розподіл навчальних годин на модулі, тем лекційного курсу дисципліни, інструктивно-методичних матеріалів до практичних занять та до самостійної роботи студентів. Представлені завдання та вимоги до підсумкової модульної роботи й заліку, список рекомендованої літератури.

**УДК 159.98:37**  
**ББК 88.4+74**

© І. С. Загурська, 2015

## ЗМІСТ

Вступ	4
Навчально-тематичний план дисципліни	5
Рекомендації до організації самостійної роботи	6
Лекційний курс	9
<b>Модуль 1.</b> Нормативно-правова база діяльності практичного психолога в закладах освіти. Робота психолога з дошкільниками.	17
<b>Модуль 2.</b> Робота практичного психолога з дітьми молодших та старших класів	24
<b>Модуль 3.</b> Робота практичного психолога з батьками та педагогічним колективом	36
Вимоги до екзамену	41
Рекомендована література до курсу	43
Критерії оцінювання	47
<b>Додатки</b>	50
<i>Додаток А.</i> Етичний кодекс практичного психолога	50
<i>Додаток Б.</i> Положення про психологічну службу системи освіти України	55
<i>Додаток В.</i> Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Щодо розподілу робочого часу у практичних психологів та соціальних педагогів» (від 26.09.12 № 1/9-683).	62
<i>Додаток Д.</i> Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Щодо планування діяльності, ведення документації і звітності усіх ланок психологічної служби системи освіти України» (від 27.08.2000 № 1/9-352)	63
<i>Додаток Ж.</i> Положення про психологічний кабінет дошкільних, загальноосвітніх та інших навчальних закладів системи загальної середньої освіти	73
<i>Додаток З.</i> Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Щодо організації та проведення «години психолога» у загальноосвітніх навчальних закладах» (04.07.12 № 1/9-488)	77

## ВСТУП

Робота практичного психолога в закладах освіти потребує не тільки загального високого рівня теоретичних знань, а й вміння вирішувати практичні завдання. Логічне поєднання теорії та практики можливе на основі знань науково-методичних засад планування та організації роботи фахівця.

Основною **метою** викладання дисципліни «Психологічна служба в системі освіти» є набуття майбутніми практичними психологами знань щодо основних нормативних документів, які регламентують професійну діяльність, формування навичок планування та проведення дослідницької, корекційної, розвивальної та консультативної роботи; розвиток вмінь виконувати професійно-орієнтовані завдання.

### **Завдання курсу:**

1. Ознайомлення з нормативно-правовою базою діяльності практичних психологів у сфері освіти.
2. Ознайомлення з основними видами діяльності психолога та документами, які її регулюють.
3. Ознайомлення з особливостями роботи та підготовкою практичного психолога до роботи в системі освіти.
4. Оволодіння навичками проведення психодіагностичної, корекційної, розвивальної та консультативної роботи з дітьми різних вікових груп та дорослими.
5. Оволодіння навичками виконання професійно-орієнтованих завдань з психології.

По завершенню вивчення курсу студенти повинні **знати**:

- етичні аспекти роботи практичних психологів;
- нормативно-правову базу діяльності практичних психологів в системі освіти;
- основні види діяльності та форми роботи практичних психологів;
- особливості проведення психодіагностичної, корекційної, розвивальної та консультативної роботи з дітьми різних вікових груп та дорослими.

По завершенню вивчення курсу студенти повинні мати такі **вміння освітньо-професійна програма, додаток Б та рішення методологічного семінару кафедри (Протокол №3 від 31.01.2013 р.)**:

- аналізувати та узагальнювати наукові літературні джерела;
- складати план роботи на рік та план роботи на місяць практичного психолога в закладах освіти;
- оформлювати основну документацію практичних психологів в системі освіти;
- виконувати професійно-орієнтовані завдання.

**Навчально-тематичний план дисципліни  
«Психологічна служба в системі освіти»**

Назви змістових модулів і тем	денна форма/ заочна форма				
	Всього годин	кількість годин			
		лекції	практичні	лабораторні	Індивідуальна робота
<b>Модуль 1. Нормативно-правова база діяльності практичного психолога в закладах освіти. Робота психолога з дошкільниками.</b>					
<i>Змістовий модуль 1. Нормативно-правова база діяльності психологічної служби в системі освіти</i>					
Тема 1. Теоретичний аналіз проблеми організації психологічної служби	6/5	2/1			4/4
• Історичні етапи становлення психологічної служби в системі освіти	6/5		2/1		4/4
Тема 2. Організація та планування роботи практичного психолога	6/5	2/1			4/4
• Особливості планування та організації психологічної служби	6/4		2/1		4/3
<i>Разом за змістовим модулем 1</i>	<i>24/19</i>	<i>4/2</i>	<i>4/2</i>		<i>16/15</i>
<i>Змістовий модуль 2. Особливості діяльності психолога в дошкільному закладі</i>					
Тема 3. Зміст роботи психолога з дітьми дошкільного віку	3/5	1/1			2/4
Тема 4. Роль психологічної служби у підготовці дитини до школи	3/5	1/1			2/4
• Зміст та форми роботи практичного психолога з дітьми дошкільного віку	4/4		2		2/4
Тема для самостійного опрацювання. Порівняльна характеристика етичного кодексу психолога за рубежом та українського етичного кодексу.	2/3				2/3
<i>Разом за змістовим модулем 2</i>	<i>12/17</i>	<i>2/2</i>	<i>2</i>		<i>8/15</i>
<b>Разом за модулем 1</b>	<b>36/36</b>	<b>6/4</b>	<b>6/2</b>		<b>24/30</b>
<b>Модуль 2. Робота психолога з дітьми молодших та старших класів</b>					
<i>Змістовий модуль 3. Психологічний супровід молодших школярів</i>					
Тема 5. Особливості роботи психолога з молодшими школярами	3/6	1			2/6
Тема 6. Організація психологічної допомоги молодшим школярам	3/6	1			2/6
• Зміст та форми роботи практичного психолога з дітьми молодшого шкільного віку	4/7		2/2		2/5
• Особливості діяльності психологічної служби в системі освіти (ПОЗ: етап первинного аналізу проблеми, планово-підготовчий етап, збір емпіричних даних)	4			2	2
<i>Разом за змістовим модулем 3</i>	<i>14/19</i>	<i>2</i>	<i>2/2</i>	<i>2</i>	<i>8/17</i>
<i>Змістовий модуль 4. Психологічний супровід підлітків та старшокласників</i>					
Тема 7. Специфіка роботи психолога з підлітками	5/4	2			3/4
Тема 8. Психологічні проблеми учнів старших класів	5/4	2			3/4

• Зміст та форми роботи практичного психолога з підлітками та учнями старших класів	5/5		2			3/5
• Особливості діяльності психологічної служби в системі освіти (ПОЗ: етап аналізу та інтерпретації отриманих даних)	5			2		3
Тема для самостійного опрацювання. Особливості роботи психолога в психолого-медико-педагогічній консультації	2/4					2/4
<i>Разом за змістовим модулем 4</i>	22/17	4	2	2		14/17
<b>Разом за модулем 2</b>	<b>36/36</b>	<b>6</b>	<b>4/2</b>	<b>4</b>		<b>22/34</b>
<b>Модуль 3. Робота психолога з батьками та педагогічним колективом</b>						
<i>Змістовий модуль 5. Особливості діяльності практичного психолога в загальноосвітньому навчальному закладі</i>						
Тема 9. Особливості роботи психолога з батьками та педагогічними колективами у закладах освіти	6/6	2				4/6
Тема 10. Робота психолога із соціально та педагогічно занедбаними дітьми	6/6	2				4/6
• Особливості роботи психолога з батьками та педагогічними колективами у закладах освіти. Робота психолога із соціально та педагогічно занедбаними дітьми	7/5		2			5/5
<i>Разом за змістовим модулем 3</i>	19/17	4	2			13/17
<i>Змістовий модуль 6. Виконання практичним психологом клієнтського запиту</i>						
• Виконання ІНДЗ (ПОЗ)* Особливості діяльності психологічної служби в системі освіти (ПОЗ: звітно-підсумковий етап)	6/7			2/1		4/6
• Особливості діяльності психологічної служби в системі освіти (ПОЗ: етап самоаналізу та групової рефлексії)	6/7			2/1		4/6
Тема для самостійного опрацювання. Особливості роботи психолога з підлітками, які демонструють девіантну поведінку	5/5					5/5
<i>Разом за змістовим модулем 4.</i>	17/19			4/2		13/17
<b>Разом за модулем 3</b>	<b>36/36</b>	<b>4</b>	<b>2</b>	<b>4/2</b>		<b>26/34</b>
<b>Всього за змістовими модулями</b>	<b>108/108</b>	<b>16/4</b>	<b>12/4</b>	<b>8/2</b>		<b>72/98</b>
<b>Усього годин</b>	<b>108/108</b>	<b>16/4</b>	<b>12/4</b>	<b>8/2</b>		<b>72/98</b>

## МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

*Т.М. Майстренко*

Самостійна робота є невід'ємною складовою вивчення навчальної дисципліни. Вона здійснюється за такими напрямками:

- підготовка теоретичних питань до практичних занять;
- виконання завдань для самостійної роботи;
- конспектування першоджерел;
- підготовка рефератів;
- виконання індивідуальних (професійно-орієнтованих) завдань;
- підготовка до підсумкових модульних робіт;
- підготовка до екзамену.

**Підготовка теоретичних питань до практичних занять** передбачає опрацювання питань теми практичного заняття. Ці питання могли як розглядати під час лекції, так і виноситися на самостійне опрацювання.

*Алгоритм підготовки.*

- Визначте питання для підготовки (Ви маєте розглянути усі питання, зазначені у плані практичного заняття).
- Візьміть у бібліотеці університету (читальному залі або на кафедрі) джерела, зазначені у списку основної літератури до заняття. При підборі літератури Ви можете користуватися бібліотечними каталогами (алфавітним, предметним або систематичним).
- Визначте розділи (теми або параграфи), у яких розкрито питання практичного заняття.
- Прочитайте ці розділи. Складіть план (простий або складний) відповіді на кожне питання.
- Визначте основні поняття, які Ви повинні засвоїти.
- Проаналізуйте, як опрацьований матеріал пов'язаний з іншими питаннями теми.
- Для кращого засвоєння та запам'ятовування матеріалу складіть короткий конспект, схеми, таблиці або графіки по прочитаному матеріалу.
- Визначте проблеми в опрацьованому матеріалі, які Ви недостатньо зрозуміли. З цими питаннями Ви можете звернутися на консультації до викладача.
- Перевірте, як Ви засвоїли опрацьоване питання. Ви можете це зробити, відповівши на тестові питання до теми або розв'язавши практичні завдання.

**Конспектування першоджерел** передбачає поглиблений розгляд окремих питань теми. Для конспектування можуть пропонуватися статті з фахових журналів, розділи монографій або підручників.

*Алгоритм підготовки.*

- Прочитайте запропоноване першоджерело.
- Правильно оформіть бібліографію першоджерела (автор, назва, вихідні дані).
- Складіть план (простий або складний). Для кожного пункту плану виділіть основні положення проблеми, яка висвітлюється у першоджерелі.
- Представте прочитаний текст у вигляді тез або анотації, використовуючи, при потребі, схеми, таблиці, графіки тощо. Для самоперевірки перекажіть статтю, використовуючи власний конспект.

**Підготовка до підсумкової модульної роботи (ПМР) та екзамену** має на меті узагальнення та систематизацію знань з окремого модуля або дисципліни у цілому.

### *Алгоритм виконання*

- Ознайомтеся з переліком питань та завдань до ПМР або заліку.
- Підберіть підручники, інструктивно-методичні матеріали або іншу довідкову літературу, необхідну для підготовки (її перелік Ви можете знайти в робочій програмі або інструктивно-методичних матеріалах).
- Перегляньте зміст кожного питання, користуючись власними конспектами або підручниками.
- Визначте рівень знань з кожного питання. Визначте питання, які потребують ретельнішої підготовки (опрацювання додаткової літератури, складання конспектів, схем, виконання окремих завдань тощо). З цією метою зверніться до алгоритму підготовки теоретичних питань до практичних занять та виконання завдань до лабораторних занять.
- Для самоперевірки перекажіть теоретичні питання або виконайте практичне завдання.

**Примітка:** якщо ви маєте труднощі у підготовці окремих теоретичних питань або виконанні практичних завдань, ви можете звернутися за консультацією до викладача. Час проведення консультацій зазначений у графіку проведення консультацій (кафедра соціальної та практичної психології).



## ЛЕКЦІЙНИЙ КУРС

### Тема 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ

**Мета:** ознайомити студентів із основними етапами становлення та розвитку психологічної служби.

**Професійна спрямованість:** аналіз структури психологічної служби та вимог до професійної психологічної освіти.

*План:*

1. Історія виникнення професії психолога. Діяльність практичних психологів у різних галузях.
2. Психологічна служба в сфері освіти:
  - а) історія зарубіжної практичної психології;
  - б) історія вітчизняної психологічної служби в системі освіти.
3. Структура, управління та зміст діяльності психологічної служби за рубежом та в Україні.
4. Підготовка практичних психологів в Україні та закордоном.

<b>Основні поняття</b>	<i>Національна система соціально-психологічної служби України, психологічна служба, рівні підготовки практичних психологів</i>
----------------------------	--

### Література

#### *Основна література*

1. Практическая психология образования: Учебное пособие 4-е изд./ Под ред. И.В. Дубровиной. – СПб.: Питер, 2004. – С. 16-175, 532-579.
2. Карандашев В.Н. Психология: Введение в профессию. – М.: Смысл, 2000. – С. 65-80, 105-127, 203-220, 233-246.
3. Коломінський Н.Л. Методологічні засади професійної підготовки практичного психолога // Практична психологія і соціальна робота. – 2003. – №4. – С. 12-13.
4. Овчарова Р.В. Технологии практического психолога образования. – М., – 2000. – С. 5-43.
5. Фридман Л.М. О концепции школьной психологической службы // Вопр. психологии. – 2001. – №1. – С. 97-106.

#### *Додаткова література*

1. Бадалова М.В. Профессиональная рефлексия практических психологов: опыт изучения // Практична психологія і соціальна робота. – 2002. – №4. – С. 28-30.
2. Володарская И.Я., Лизунова Н.М. Система подготовки психологов в США // Вестник МГУ. – 1990. – С. 57-68.
3. Дмитренко А.К. Мотиваційні та світоглядні аспекти вибору професії психолога // Практична психологія і соціальна робота. – 2002. – №4. – С. 31-33.
4. Максименко С.Д., Ільїна Т.Д. До проблеми розробки освітньо-кваліфікаційної характеристики сучасного психолога // Практична психологія і соціальна робота. – 1999. – №1. – С. 2-6.
5. Профессиональный кодекс этики для психологов. Бонн, ФРГ, 1986 г. // Вопр. психологии. – 1990. – №6. – С. 148-153.
6. Рудчук Г.К., Андрійчук І.П. Підготовка особистості майбутніх практичних психологів // Практична психологія і соціальна робота. – 2003. – №4. – С. 18-20.

#### *Інтернет-ресурси*

1. <http://psyua.com.ua/page/zakon.php>

## **Тема 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПЛАНУВАННЯ РОБОТИ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА**

**Мета:** ознайомити студентів із основними вимогами до організації та планування роботи психолога.

**Професійна спрямованість:** аналіз основних видів та форм роботи психолога, ознайомлення з видами документації та правилами її ведення.

*План:*

1. Основні види діяльності практичного психолога в закладах освіти.
2. Організація та форми роботи практичного психолога.
3. Положення про психологічний кабінет дошкільних, загальноосвітніх та інших навчальних закладів системи освіти.
4. Правила та форма ведення документації практичного психолога в закладах освіти
5. Етика праці психолога і кодекс поведінки.

<b>Основні поняття</b>	<i>гра, діагностика, консультаційна бесіда, корекція, консиліум, психологічна служба в системі освіти, профілактика, прогностика, реабілітація, тренінг, урок психології</i>
------------------------	--

### **Література**

#### *Основна література*

1. Битянова М.Р. Организация психологической работы в школе. – М.: Совершенство, 1998. – 298 с.
2. Городнова Н.М. Положення про кабінет практичного психолога в закладах освіти // Практична психологія і соціальна робота. – 2001. – №1. – С. 27.
3. Практическая психология образования: Учебное пособие 4-е изд./ Под ред. И.В. Дубровиной. – СПб.: Питер, 2004. – С. 16-175, 532-579.
4. Карандашев В.Н. Психология: Введение в профессию. – М.: Смысл, 2000. – С. 65-80, 105-127, 203-220, 233-246.
5. Овчарова Р.В. Технологии практического психолога образования. – М., – 2000. – С. 5-43.
6. Пашнев Б.К. Планирование деятельности практических психологов // Практична психологія і соціальна робота. – 2003. – №2-3. – С. 25-27.
7. Репнова Т. Планування роботи практичного психолога // Психолог. – 2003. - №2. – С. 3-15.
8. Робота психолога та соціального педагога в закладах освіти. Збірник нормативних документів / Укладач: І.С. Загурська. – Житомир, 2010. – 83 с.
9. Сироватко О. Документація практичного психолога // Психолог. – 2002. – №10. – С. 3-6.

#### *Додаткова література*

1. Мельник Ю.Б. Формування культури здоров'я учнів як важлива складова роботи практичного психолога // Практична психологія і соціальна робота. – 2003. – №2-3. – С. 126-132.
2. Подмазін С., Сироватко О. Реабілітаційна функція соціально –психологічної служби // Психолог. – 2002. - №8. – С. 5-6.
3. Соцька М. Оцінювання діяльності психолога закладу освіти // Психолог. – 2003. - №8. – С. 10-15.
4. Степанова М.А. О критериях профессионализма школьного психолога // Вопр. психологии. – 2002. – №1. – С. 88-94.

### Тема 3. ЗМІСТ РОБОТИ ПСИХОЛОГА З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

**Мета:** ознайомити студентів із основними напрямками роботи психолога з дошкільниками.

**Професійна спрямованість:** аналіз критеріїв психічного розвитку дошкільників, ознайомлення з теоретико-методологічними засадами розвитку емоційно-особистісної сфери.

*План:*

1. Психічний розвиток дітей від народження до п'яти років та методи контролю за ним. Основні завдання та напрямки роботи психолога дитячого садка.
2. Розвиток емоційно-особистісної сфери дошкільників. Корекція афективної поведінки.
3. Проблема адаптації дитини до групи дошкільників.

<b>Основні поняття</b>	<i>адаптація, агресивність, афективна поведінка, впертість, вікові страхи, гіпоактивність, гіперактивність, критерії психічного розвитку, корекція афективної поведінки, нерівномірність психічного розвитку</i>
----------------------------	--

### Література

#### *Основна література*

1. Детский практический психолог: Программы и методические материалы: Учеб. пособие для студентов высш. пед. учеб. заведений / Под ред. О.А. Шаграевой, С.А. Козловой. – М.: Издательский центр «Академия», 2001. – 256 с.
2. Кайл Р. Детская психология: Тайны психики ребенка (серия «Психологическая энциклопедия»). – СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2002. – 416 с.
3. Мир детства. Дошкольник / Под ред. А.Г. Хрипковой. – М., 1979. – 416 с.
4. Печерина К.Л. и др. Дети раннего возраста в дошкольных учреждениях: Кн. Для воспитателя детского сада. – М.: Просвещение, 1998. – 144 с.

#### *Додаткова література*

1. Байер О.М. Психічна саморегуляція старших дошкільників (психолого-педагогічні умови розвитку) // Практична психологія і соціальна робота. – 2004. - №7. – С. 70-73.
2. Баркан А.И. Практическая психология для родителей, или как научиться понимать своего ребенка. – М., 2000. – 432 с.
3. Жулідова Л. Інтелектуальні ігри в розвитку дошкільнят // Дошкільне виховання. – 2000. – №2. – С. 14-15.
4. Карпенко Н. Профілактика дитячих страхів // Дошкільне виховання. – 2003. - № 9. – С. 14-15.
5. Кочерга О., Васильєв О. Психічне здоров'я дитини // Психолог. – 2003. - № 42. – С. 17-29.
6. Литвенко І.С. Розвиток словникового запасу дітей молодшого і середнього дошкільного віку // Практична психологія і соціальна робота. – 2002. - №1. – С. 28-33.
7. Матвійчук В.Є. Програма розвитку емоційно-особистісної сфери дошкільника // Практична психологія і соціальна робота. – 2003. - №2-3. – С. 41-57.
8. Павленко Т. Емоційний розвиток дітей // Психолог. – 2002. - №41. – С. 8-9.
9. Токаренко Л. Психологічна служба в дитячому садку необхідна // Дошкільне виховання. – 2000. – №7. – С. 7.

**Тема 4. РОЛЬ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ У ПІДГОТОВЦІ ДИТИНИ ДО ШКОЛИ.**  
**Мета:** ознайомити студентів із основними напрямками роботи психолога з дітьми старшого дошкільного віку.

**Професійна спрямованість:** ознайомлення з теоретико-методологічними засадами розвитку психологічної готовності до шкільного навчання.

*План:*

1. Методи діагностики та правила оформлення результатів перевірки готовності до навчання у школі. Напрямки роботи психолога по підготовці дитини до школи.
2. Дотримання етичних правил під час перевірки та повідомлення результатів готовності дитини до навчання у школі.

<b>Основні поняття</b>	<i>адаптація, агресивність, афективна поведінка, впертість, вікові страхи, гіпоактивність, гіперактивність, психологічна готовність до шкільного навчання</i>
------------------------	---

### Література

*Основна література*

1. Кайл Р. Детская психология: Тайны психики ребенка (серия «Психологическая энциклопедия»). – СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2002. – 416 с.
2. Мир детства. Дошкольник / Под ред. А.Г. Хрипковой. – М., 1979. – 416 с.
3. Овчарова Р.В. Практическая психология в начальной школе. – М.: “Сфера”, 2001. – С. 7-30.
4. Овчарова Р.В. Технологии практического психолога образования. – М., – 2000. – С. 110-135, 138-155.
5. Практическая психология образования: Учебное пособие 4-е изд./ Под ред. И.В. Дубровиной. – СПб.: Питер, 2004. – С. 180-270.

*Додаткова література*

1. Бастун Н. Індивідуальний підхід до учнів з високою тривожністю // Психолог. – 2003. - №33. – С. 18-19.
2. Боговарова О. Психологічна готовність дитини до навчання в школі // Психолог. – 2003. - №29. – С.80.
3. Дубовский С.Ф. Программа диагностики интеллектуальной готовности к школе // Журнал практического психолога. – 1997. – №5. – С. 6-12.
4. Калька Н., Макаренко С. Рекомендації батькам щодо готовності шестирічок до школи // Психолог. – 2002. - № 41. – С. 28-30.
5. Кравцова Е.Е. Психологические проблемы готовности детей к обучению в школе. – М.: Педагогика, 1991. – 152 с
6. Лаврентьева Г. Готовність дитини до школи: складові успішності навчання // Дошкільне виховання. – 2000. – №9. – С. 3-5.
7. Чейпи Дж. Готовность к школе: Как родители могут подготовить детей к успешному обучению в школе. – М., 1992. – 128 с.

## ТЕМА 5-6. ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ПСИХОЛОГА З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ. ОРГАНІЗАЦІЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ МОЛОДШИМ ШКОЛЯРАМ

**Мета:** ознайомити студентів із основними напрямками роботи психолога з молодшими школярами.

**Професійна спрямованість:** ознайомлення з теоретико-методологічними засадами корекції тривожності, агресивності та шкільних страхів у молодших школярів.

*План:*

1. Адаптація дитини до школи та мотивація навчання.
2. Робота психолога по подоланню тривожності, агресивності та шкільних страхів у молодших школярів.
3. Довільність поведінки в молодшому шкільному віці та методи її розвитку.

<b>Основні поняття</b>	<i>гра, агресивність, соціально-психологічна адаптація, довільність поведінки, мотивація навчання, навчальна діяльність, співробітництво, шкільна дезадаптація, шкільна тривожність, шкільний невроз, шкільні страхи</i>
------------------------	--

### Література

*Основна література*

1. Кайл Р. Детская психология: Тайны психики ребенка (серия «Психологическая энциклопедия»). – СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2002. – 416 с.
2. Овчарова Р.В. Практическая психология в начальной школе. – М.: “Сфера”, 2001. – С. 135-182.
3. Овчарова Р.В. Технологии практического психолога образования. – М., – 2000. – С. 30-100.
4. Фридман Л.М., Кулагина И.Ю. Психологический справочник учителя. – М., 1998. – С. 21-29, 257-274.

*Додаткова література*

1. Баженова Л. Адаптація дитини шестилітнього віку до навчання у школі // Психолог. – 2003. - № 29. – С. 6-8.
2. Богучарова О.І. Шкільні страхи шестирічок та їх запобігання завдяки поведінці опанування // Практична психологія і соціальна робота. – 2002. - № 5. – С. 1-3.
3. Васильковская С.В., Горностай П.П. Психологическое консультирование: Ситуационные задачи. – К.: Вища школа, 1996. – 192 с.
4. Мазур А.В. Артотерапія та дитяча гра як засоби корекції страху у дошкільників та дітей 6-7 років // Практична психологія і соціальна робота, 2001. – №6. – С. 5-11.
5. Мазур А.В. Страх як психологічна проблема особистості // Практична психологія і соціальна робота. – 2002. - № 3. – С. 25-28.
6. Максимова Н. Психокорекційна робота з молодшими школярами // Психолог. – 2002. - № 37. – С. 6-8.
7. Марушкіна О.Є. Проблема шкільної дезадаптації у дітей молодшого шкільного віку // Практична психологія і соціальна робота. – 2003. - № 2-3. – С. 10-12.
8. Поліщук С.А. Розвиток вольових якостей у дітей молодшого шкільного віку // Практична психологія і соціальна робота. – 2002. - №4. – С. 12-14.
9. Психокоррекционная работа по предупреждению агрессивности детей младшего школьного возраста // Практична психологія і соціальна робота, 1998. – №1-2. – С. 12-14.
10. Якимчук О. Організація адаптаційного періоду учнів 1-х і 5-х класів // Психолог. – 2003. - № 40. – С. 15-19.

## Тема 7-8. СПЕЦИФІКА РОБОТИ ПСИХОЛОГА З ПІДЛІТКАМИ ТА УЧНЯМИ СТАРШИХ КЛАСІВ

**Мета:** ознайомити студентів із основними напрямками роботи психолога з підлітками та учнями старших класів.

**Професійна спрямованість:** ознайомлення з теоретико-методологічними засадами психологічної допомоги підліткам.

*План:*

1. Психологічні труднощі підліткового віку.
2. Роль психологічної служби у роботі з підлітками.
3. Шкільна дезадаптація у підлітковому віці. Психологічна допомога підліткам, що мають комунікативні проблеми.
4. Психологічні труднощі юнацького віку.
5. Роль психолога у професійному самовизначенні старшокласників. Соціально-психологічні тренінги у роботі зі старшокласниками.

<b>Основні поняття</b>	<i>афект, асоціальна поведінка, комунікативні проблеми, нормативна емансипація, негативізм, неадекватний рівень домагань, особистісна тривожність, «підлітковий комплекс», поведінкова автономія, поведінкова емансипація, професійні інтереси, проблема самовизначення, соціально-психологічний тренінг, синдром дисморфобії, соціальна активність, емоційна автономія, шкільна дезадаптація, «Я-концепція»</i>
------------------------	--

### Література

#### Основна література

1. Кон И.С. Психология ранней юности. – М., 1989. – 234 с.
2. Мудрик А.В. Время поисков и решений, или Старшеклассникам о них самих. – М., 1990. – 236 с.
3. Овчарова Р.В. Технологи практического психолога образования. – М., – 2000. – С. 182-219.
4. Практическая психология образования: Учебное пособие 4-е изд./ Под ред. И.В. Дубровиной. – СПб.: Питер, 2004. – С. 371-527.
5. Степанов В.Г. Психология трудных школьников. – М., 2001. – 336 с.

#### Додаткова література

1. Занюк С.С. Психология мотивации та емоцій. – Луцьк, 1997. – 180 с.
2. Иванов С.И. Одинокие дети. – М.: Молодая гвардия, 1991. – 318 с.
3. Корнієнко І.О. Професійні орієнтації в системі життєвих стратегій старшокласника // Практична психологія і соціальна робота, 2000. – №5. – С.35-38.
4. Корніяка О.М. Комунікативна гра як засіб становлення і розвитку культури спілкування підлітка // Практична психологія і соціальна робота. – 2004. – №2. – С. 77-80.
5. Кулагина И.Ю. Возрастная психология. Развитие ребенка от рождения до 17 лет. – М., 1999. – 176 с.
6. Лабиринты одиночества: Пер. с англ. / под ред. Е.Н. Покровского. – М.: Прогресс, 1989. – 624 с.
7. Лебедев С.Г. Психологический тренинг развития самосознания у подростков // Практична психологія і соціальна робота. – 2004. – №5. – С. 61-73.
8. Полное руководство по детской психотерапии / Пер. с англ. Ю. Брянцева. – М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2002. – 640 с.
9. Пономаренко Л.И. Тренинг развития рефлексивности у подростков // Практична психологія і соціальна робота. – 2002. – №3. – С. 8-17.
10. Психотерапия детей и подростков. 2-е изд. / Под ред. Ф. Кендалла. – СПб.: Питер, 2002. – 432 с.
11. Формирование личности старшеклассника / Под ред. И.В.Дубровиной. – М., 1989. – 400 с.

## ТЕМА 9. ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ПСИХОЛОГА З БАТЬКАМИ ТА ПЕДАГОГІЧНИМИ КОЛЕКТИВАМИ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

**Мета:** ознайомити студентів із основними напрямками роботи психолога з батьками та педагогічними колективами.

**Професійна спрямованість:** ознайомлення з теоретико-методологічними засадами психологічної допомоги батькам та педагогічним працівникам.

*План:*

1. Основні завдання психолога в роботі з батьками.
2. Робота психолога з педагогічним колективом. Психологічна допомога педагогу в організації навчального процесу.
3. Роль психолога у попередженні та залагодженні педагогічних конфліктів.

<b>Основні поняття</b>	<i>комунікативні бар'єри, сімейне консультування, педагогічні конфлікти, тренінг спілкування</i>
------------------------	--

### Література

#### *Основна література*

1. Жутикова Н.В. Учителю о практике психологической помощи. – М.: Просвещение., 1988. – 176 с.
2. Овчарова Р.В. Практическая психология в начальной школе. – М.: “Сфера”, 2001. – С. 239-295, 314-437.
3. Прикладная конфликтология: Хрестоматия / Сост. К.В. Сельченко. – Мн.: Харвест, 1999. – 624 с.
4. Професійно-орієнтовані завдання з психології / За ред. О.Л. Музики. Навчальний посібник. – 2-ге вид., перероб. і доп. - Житомир, 2010. – 587 с.
5. Шнейдер Л.Б. Психология семейных отношений. Курс лекций. – М.: Апрель-Пресс, изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. – 512 с.

#### *Додаткова література*

1. Кушнірук Т.Д. Методика діагностики стратегій розв'язання конфліктних ситуацій Д.Джонсона і Ф.Джонсона // Практична психологія і соціальна робота. – 1999. – №1. – С.24-25.
2. Поліщук В.М. Психологічна готовність вчителя до праці в школі // Практична психологія і соціальна робота. - 2001. – №2. – С.8-10.
3. Торохтий В.С. Методика діагностики психологического здоровья семьи (Начало) Поліщук В.М. Психологічна готовність вчителя до праці в школі // Практична психологія і соціальна робота. - 2003. – №7. – С.35-38.
4. Торохтий В.С. Методика діагностики психологического здоровья семьи (Продолжение) Поліщук В.М. Психологічна готовність вчителя до праці в школі // Практична психологія і соціальна робота. - 2003. – №8. – С.51-65.
5. Торохтий В.С. Методика діагностики психологического здоровья семьи (Окончание) Поліщук В.М. Психологічна готовність вчителя до праці в школі // Практична психологія і соціальна робота. - 2003. – №9. – С.30-36.

## ТЕМА 10. РОБОТА ПСИХОЛОГА ІЗ СОЦІАЛЬНО ТА ПЕДАГОГІЧНО ЗАНЕДБАНИМИ ДІТЬМИ

**Мета:** ознайомити студентів із основними напрямками роботи психолога із соціально та педагогічно занедбаними дітьми.

**Професійна спрямованість:** ознайомлення з теоретико-методологічними засадами психологічної допомоги соціально та педагогічно занедбаним дітям.

*План:*

1. Психологічна допомога соціально та педагогічно занедбаним дітям.
2. Діагностика, профілактика та корекція соціально-педагогічної занедбаності у дітей.
3. Девіантна поведінка дітей та підлітків у контексті діяльності практичного психолога.
4. Агресивність як прояв девіантної поведінки. Допомога психолога «важким» школярам.

<b>Основні поняття</b>	<i>соціально-педагогічна занедбаність, профілактика соціально-педагогічної занедбаності, корекція соціально-педагогічної занедбаності, девіантна поведінка, делінквентна поведінка, адитивна поведінка</i>
------------------------	--

### Література

*Основна література*

1. Баженов В.Г. Воспитание педагогически запущенных подростков. – К.: Рад школа, 1986. – 128 с.
2. Овчарова Р.В. Практическая психология в начальной школе. – М.: “Сфера”, 2001. – С. 239-295, 314-437.
3. Професійно-орієнтовані завдання з психології / За ред. О.Л. Музики. Навчальний посібник. – 2-ге вид., перероб. і доп. - Житомир, 2010. – 587 с.

*Додаткова література*

1. Бессонова Т.П. Особенности развития ребенка в неблагополучной семье // Практична психологія і соціальна робота. - 2002. – №1. – С.39-42.
2. Маценко В. Девіантна поведінка особистості // Психолог. – 2003. - №28. – С. 14-19.
3. Маценко В.И. Психологические особенности морально-волевых качеств трудновоспитуемых подростков. – К., 1986. – 24 с.
4. Мізерна О.О. Корекційна тренінгова програма „Самовдосконалення” для подолання агресивних проявів серед підлітків // Практична психологія і соціальна робота. – 2003. – №4. – С.37-43.
5. Пономаренко И.Л. Психологическая характеристика подростков с девиантным поведением // Практична психологія і соціальна робота. – 2002. - №4. – С. 1-6.
6. Степанов В.Г. Психология трудных школьников. – М., 2001. – 336 с.
7. Трудные судьбы подростков – кто виноват? / Под ред. С.Н. Чихалова. – М.: Юридическая литература, 1991. – 336 с.
8. Трудный подросток. Причины и следствия / Под ред. В.А.Татенко. – К.: Рад школа, 1985. – 176 с.



Кількість оцінюваних занять у I модулі: 3 практичних заняття.

Для зарахування I модуля студенти мають одержати не менше 4 оцінки (це мінімальна кількість обов'язкових оцінок).

Варіанти отримання студентом оцінки за модуль:

Якщо кількість оцінок, отриманих на заняттях більше або дорівнює мінімальній обов'язковій кількості:

Оцінка за модуль =  $(M + ПМР) / 2$ ,

де M – середнє арифметичне оцінок, отриманих протягом вивчення модуля;

ПМР – оцінка за позааудиторну модульну роботу

Якщо кількість оцінок, отриманих на заняттях менше мінімальної обов'язкової кількості (або відсутня оцінка з одного з обов'язкових видів робіт):

Оцінка за модуль = ПМР

Обов'язкові види робіт:

- опрацювання питань з плану практичного заняття;
- опрацювання основних понять;
- опрацювання першоджерел;
- виконання професійно-орієнтованих завдань;
- засвоєння знань з теми, яка виносилася на самостійне опрацювання.

## ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

### ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №1

#### Тема. ІСТОРИЧНІ ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ В СИСТЕМІ ОСВІТИ

**Мета:** ознайомити студентів із історичними етапами становлення психологічної служби.

**Професійна спрямованість:** розвинути уміння теоретичного аналізу проблеми становлення психологічної служби.

**План:**

1. Історія виникнення професії психолога. Діяльність практичних психологів у різних галузях.
2. Розвиток вітчизняної та зарубіжної психологічної служби в системі освіти.
3. Структура, управління та зміст діяльності психологічної служби за рубежом та в Україні. Підготовка практичних психологів в Україні та закордоном.

**Основні поняття**

психологічна служба в системі освіти, рівні підготовки практичних психологів, структура психологічної служби,

#### Завдання для самостійної роботи

- опрацюйте теоретичні питання
- опрацюйте основні поняття

3 години

<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ Законспекуйте статтю: Панок В.Г. Основні напрями професійного становлення особистості практичного психолога у вищій школі // Практична психологія і соціальна робота. – 2003. – №4. – С. 14-17.</li> </ul>	1 година
---	----------

## Оцінювання

Види роботи	Максимально можлива кількість оцінок
Усна відповідь (обговорення теоретичних питань, першоджерела)	1 оцінка

## Література

### Основна література

1. Битянова М.Р. Организация психологической работы в школе. – М.: Совершенство, 1998. – 298 с.
2. Практическая психология образования: Учебное пособие 4-е изд./ Под ред. И.В. Дубровиной. – СПб.: Питер, 2004. – С. 16-175, 532-579.
3. Карандашев В.Н. Психология: Введение в профессию. – М.: Смысл, 2000. – С. 65-80, 105-127, 203-220, 233-246.
4. Коломінський Н.Л. Методологічні засади професійної підготовки практичного психолога // Практична психологія і соціальна робота. – 2003. – №4. – С. 12-13.
5. Робота психолога та соціального педагога в закладах освіти. Збірник нормативних документів / Укладач: І.С. Загурська. – Житомир, 2010. – 83 с.
6. Фридман Л.М. О концепции школьной психологической службы // Вопр. психологии. – 2001. – №1. – С. 97-106.

### Додаткова література

1. Бадалова М.В. Профессиональная рефлексия практических психологов: опыт изучения // Практична психологія і соціальна робота. – 2002. – №4. – С. 28-30.
2. Володарская И.Я., Лизунова Н.М. Система подготовки психологов в США // Вестник МГУ. – 1990. – С. 57-68.
3. Гавенко В.Л. Опыт работы и перспективы развития психологической службы в вузе // Практична психологія і соціальна робота. – 2001. – №3. – С. 19-20.
4. Дмитренко А.К. Мотиваційні та світоглядні аспекти вибору професії психолога // Практична психологія і соціальна робота. – 2002. – №4. – С. 31-33.
5. Максименко С.Д., Ільїна Т.Д. До проблеми розробки освітньо-кваліфікаційної характеристики сучасного психолога // Практична психологія і соціальна робота. – 1999. – №1. – С. 2-6.
6. Максименко С.Д., Маліненко Т.І. Освітньо-кваліфікаційна характеристика фахівця з соціальної роботи // Практична психологія і соціальна робота. – 2003. – №10. – С. 43-48.
7. Матвеева М.П. „Особливості професійної діяльності шкільного психолога” (рекомендації з проблем оптимізації нормативних аспектів діяльності) // Практична психологія і соціальна робота. – 2003. – №1. – С. 44-60.
8. Подмазін С., Сироватко О. Реабілітаційна функція соціально-психологічної служби // Психолог. – 2002. – №8. – С. 5-6.
9. Профессиональный кодекс этики для психологов. Бонн, ФРГ, 1986 г. // Вопр. психологии. – 1990. – №6. – С. 148-153.
10. Рудчук Г.К., Андрійчук І.П. Підготовка особистості майбутніх практичних психологів // Практична психологія і соціальна робота. – 2003. – №4. – С. 18-20.
11. Соцька М. Оцінювання діяльності психолога закладу освіти // Психолог. – 2003. – №8. – С. 10-15.

12. Степанова М.А. О критериях профессионализма школьного психолога // Вопр. психологии. – 2002. – №1. – С. 88-94.

*Інформаційні ресурси:* електронна хрестоматія до курсу, комплекс тестових завдань у СУНП «УНІВЕРСУМ» (діагностичні тестові методики тощо)

*Контрольні питання і завдання:*

1. Опишіть основні етапи становлення психологічної служби в системі освіти.
2. Охарактеризуйте діяльність психологів у різних галузях.

## ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2

### Тема. ОСОБЛИВОСТІ ПЛАНУВАННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ

**Мета:** ознайомити студентів з основними нормативними документами, які регламентують діяльність практичних психологів.

**Професійна спрямованість:** розвинути уміння вести документацію практичного психолога.

*План:*

1. Основні види та форми роботи практичного психолога.
2. Вимоги до психологічного кабінету дошкільних, загальноосвітніх та інших навчальних закладів системи освіти.
3. Нормативно-правова база діяльності практичного психолога в системі освіти. Види документації практичного психолога та правила її ведення.
4. Етика праці психолога і кодекс поведінки.

<b>Основні поняття</b>	<i>гра, діагностика, консультаційна бесіда, корекція, консиліум, профілактика, прогностика, реабілітація, тренінг, урок психології</i>
------------------------	--

#### Завдання для самостійної роботи

▪ опрацюйте теоретичні питання	1,5 години
▪ опрацюйте основні поняття	
▪ Розробіть пам'ятку «Алгоритм моїх дій у перші дні на посаді практичного психолога школи (дитячого садка)»	1 година
▪ Складіть орієнтовний план роботи практичного психолога на рік і план роботи практичного психолога на місяць	1,5 години

#### Оцінювання

Види роботи	Максимально можлива кількість оцінок
Усна відповідь (обговорення теоретичних питань, плану роботи практичного психолога)	1 оцінка
Виконання тестового завдання	1 оцінка

#### Література

*Основна література*

1. Битянова М.Р. Организация психологической работы в школе. – М.: Совершенство, 1998. – 298 с.

2. Городнова Н.М. Положення про кабінет практичного психолога в закладах освіти // Практична психологія і соціальна робота. – 2001. – №1. – С. 27.
3. Практическая психология образования: Учебное пособие 4-е изд./ Под ред. И.В. Дубровиной. – СПб.: Питер, 2004. – С. 16-175, 532-579.
4. Коломінський Н.Л. Методологічні засади професійної підготовки практичного психолога // Практична психологія і соціальна робота. – 2003. – №4. – С. 12-13.
5. Овчарова Р.В. Технологии практического психолога образования. – М., – 2000. – С. 5-43.
6. Пашнев Б.К. Планирование деятельности практических психологов // Практична психологія і соціальна робота. – 2003. – №2-3. – С. 25-27.
7. Репнова Т. Планування роботи практичного психолога // Психолог. – 2003. - №2. – С. 3-15.
8. Робота психолога та соціального педагога в закладах освіти. Збірник нормативних документів / Укладач: І.С. Загурська. – Житомир, 2010. – 83 с.
9. Сироватко О. Документація практичного психолога // Психолог. – 2002. – №10. – С. 3-6.

*Додаткова література*

1. Матвеева М.П. „Особливості професійної діяльності шкільного психолога” (рекомендації з проблем оптимізації нормативних аспектів діяльності) // Практична психологія і соціальна робота. – 2003. – №1. – С. 44-60.
2. Мельник Ю.Б. Формування культури здоров'я учнів як важлива складова роботи практичного психолога // Практична психологія і соціальна робота. – 2003. – №2-3. – С. 126-132.
3. Подмазін С., Сироватко О. Реабілітаційна функція соціально-психологічної служби // Психолог. – 2002. - №8. – С. 5-6.
4. Рудчук Г.К., Андрійчук І.П. Підготовка особистості майбутніх практичних психологів // Практична психологія і соціальна робота. – 2003. – №4. – С. 18-20.
5. Соцька М. Оцінювання діяльності психолога закладу освіти // Психолог. – 2003. - №8. – С. 10-15.
6. Степанова М.А. О критериях профессионализма школьного психолога // Вопр. психологии. – 2002. – №1. – С. 88-94.

*Інформаційні ресурси:* електронна хрестоматія до курсу, комплекс тестових завдань у СУНП «УНІВЕРСУМ» (діагностичні тестові методики тощо)

*Контрольні питання і завдання:*

1. Охарактеризуйте основні види та форми роботи практичного психолога.
2. Проаналізуйте нормативно-правову базу діяльності практичного психолога в системі освіти. Складіть орієнтовний план роботи практичного психолога на рік та на місяць.

### ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №3

#### Тема. ЗМІСТ ТА ФОРМИ РОБОТИ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

**Мета:** ознайомити студентів з основними видами та формами роботи психолога з дітьми дошкільного віку.

**Професійна спрямованість:** розвинути уміння застосовувати на практиці діагностичні, розвивальні та корекційні методи роботи з дошкільниками.

*План:*

1. Психічний розвиток дітей від народження до п'яти років та методи контролю за ним. Основні завдання та напрямки роботи психолога дитячого садка.
2. Розвиток емоційно-особистісної сфери дошкільників. Корекція афективної поведінки.
3. Проблема адаптації дитини до групи дошкільників.
4. Методи діагностики та правила оформлення результатів перевірки готовності до навчання у школі. Компоненти психологічної готовності до шкільного навчання. Напрямки роботи психолога по підготовці дитини до школи.

5. Дотримання етичних правил під час перевірки та повідомлення результатів готовності дитини до навчання у школі.

<b>Основні поняття</b>	<i>адаптація, агресивність, афективна поведінка, впертість, вікові страхи, гіпоактивність, гіперактивність, критерії психічного розвитку, корекція афективної поведінки, нерівномірність психічного розвитку, психологічна готовність до шкільного навчання</i>
------------------------	---

### Завдання для самостійної роботи

<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ опрацюйте теоретичні питання</li> </ul>	2 години
<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ опрацюйте основні поняття</li> </ul>	
<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ підготуйте повідомлення на одну з тем:           <ul style="list-style-type: none"> <li>📖 Проблема емоційної нестабільності у ранньому віці</li> <li>📖 Роль гри у психічному розвитку дітей раннього віку</li> <li>📖 Робота психолога із соціально дезадаптованими дітьми</li> <li>📖 Проблема виникнення та шляхи подолання страхів у дошкільному віці</li> </ul> </li> </ul>	1 година
<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ Класифікуйте ігри для підготовки до школи за їх призначенням. Наведіть приклади до кожної групи ігор.</li> </ul>	1 година

### Оцінювання

<b>Види роботи</b>	<b>Максимально можлива кількість оцінок</b>
Усна відповідь (обговорення теоретичних питань та класифікації ігор для підготовки до школи)	1 оцінка
Виконання тестового завдання	1 оцінка
Підготовка реферативного повідомлення	1 оцінка

### Література

#### Основна література

1. Детский практический психолог: Программы и методические материалы: Учеб. пособие для студентов высш. пед. учеб. заведений / Под ред. О.А. Шаграевой, С.А. Козловой. – М.: Издательский центр «Академия», 2001. – 256 с.
2. Кайл Р. Детская психология: Тайны психики ребенка (серия «Психологическая энциклопедия»). – СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2002. – 416 с.
3. Мир детства. Дошкольник / Под ред. А.Г. Хрипковой. – М., 1979. – 416 с.
4. Овчарова Р.В. Практическая психология в начальной школе. – М.: «Сфера», 2001. – С. 7-30.
5. Овчарова Р.В. Технологи практического психолога образования. – М., – 2000. – С. 110-135, 138-155.
6. Панфилова М.А. Игротерапия общения. – М., 2000. – 160 с.
7. Печерина К.Л. и др. Дети раннего возраста в дошкольных учреждениях: Кн. Для воспитателя детского сада. – М.: Просвещение, 1998. – 144 с.
8. Практическая психология образования: Учебное пособие 4-е изд./ Под ред. И.В. Дубровиной. – СПб.: Питер, 2004. – С. 180-270.

#### Додаткова література

1. Байер О.М. Психічна саморегуляція старших дошкільників (психолого-педагогічні умови розвитку) // Практична психологія і соціальна робота. – 2004. - №7. – С. 70-73.

2. Баркан А.И. Практическая психология для родителей, или как научиться понимать своего ребенка. – М., 2000. – 432 с.
  3. Бастун Н. Індивідуальний підхід до учнів з високою тривожністю // Психолог. – 2003. - №33. – С. 18-19.
  4. Боговарова О. Психологічна готовність дитини до навчання в школі // Психолог. – 2003. - №29. – С.80.
  5. Дереклєєва Н. Дитяча агресивність (батьківські збори) // Психолог. – 2002. - № 5 – С. 30-32.
  6. Дощицына З.В. Оценка степени готовности детей к обучению в школе в условиях разноуровневой дифференциации. – М., 1994. – 234 с.
  7. Дубовский С.Ф. Программа диагностики интеллектуальной готовности к школе // Журнал практического психолога. – 1997. – №5. – С. 6-12.
  8. Жулідова Л. Інтелектуальні ігри в розвитку дошкільнят // Дошкільнє виховання. – 2000. – №2. – С. 14-15.
  9. Зинченко С.Н. Нервные дети – болезнь или воспитание // Практична психологія і соціальна робота. – 2004. - №7. – С. 63-70.
  10. Зинченко С.Н. Нервные дети – болезнь или воспитание // Практична психологія і соціальна робота. – 2004. - №8. – С. 51-57.
  11. Калька Н., Макаренко С. Рекомендації батькам щодо готовності шестирічок до школи // Психолог. – 2002. - № 41. – С. 28-30.
  12. Карпенко Н. Профілактика дитячих страхів // Дошкільнє виховання. – 2003. - № 9. – С. 14-15.
  13. Кочерга О., Васильєв О. Психічне здоров'я дитини // Психолог. – 2003. - № 42. – С. 17-29.
  14. Кравцова Е.Е. Психологические проблемы готовности детей к обучению в школе. – М.: Педагогика, 1991. – 152 с
  15. Кравцова Е.Е., Нурахонова А.А., Степанова В.В. Как помочь детям преодолеть трудности в поведении. – Минск, 1990. – 256 с.
  16. Лаврентьева Г. Готовність дитини до школи: складові успішності навчання // Дошкільнє виховання. – 2000. – №9. – С. 3-5.
  17. Литвенко І.С. Розвиток словникового запасу дітей молодшого і середнього дошкільного віку // Практична психологія і соціальна робота. – 2002. - №1. – С. 28-33.
  18. Матвеева Л.Г., Выбойщик И.В., Мякушин Д.Е. Практическая психология для родителей, или что я могу узнать о своем ребенке. – М.: 1997. – 320 с.
  19. Матвійчук В.Є. Програма розвитку емоційно-особистісної сфери дошкільника // Практична психологія і соціальна робота. – 2003. - №2-3. – С. 41-57.
  20. Павленко Т. Емоційний розвиток дітей // Психолог. – 2002. - №41. – С. 8-9.
  21. Полное руководство по детской психотерапии / Пер. с англ. Ю. Брянцевой. – М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2002. – 640 с.
  22. Психотерапия детей и подростков. 2-е изд. / Под ред. Ф. Кендалла. – СПб.: Питер, 2002. – 432 с.
  23. Терлецька Л. Психодіагностограми розвитку дітей // Психолог. – 2003. - № 17. – С. 12-15.
  24. Токаренко Л. Психологічна служба в дитячому садку необхідна // Дошкільнє виховання. – 2000. – №7. – С. 7.
  25. Філіповська О. Гра у житті дитини // Психолог. – 2002. - № 33 – С. 2-4.
  26. Чейпи Дж. Готовность к школе: Как родители могут подготовить детей к успешному обучению в школе. – М., 1992. – 128 с.
  27. 365 развивающих игр / Сост. Беляков Е.А. – М., 1999. – 304 с.
- Інформаційні ресурси:* електронна хрестоматія до курсу, комплекс тестових завдань у СУНП «УНІВЕРСУМ» (діагностичні тестові методики тощо)

*Контрольні питання і завдання:*

1. Опишіть основні критерії психічного розвитку дошкільників та методи контролю за ним.
2. Охарактеризуйте проблему розвитку емоційно-особистісної сфери дошкільників.
3. Проаналізуйте компоненти психологічної готовності до шкільного навчання. Наведіть приклади вправ для розвитку кожного з компонентів.

#### **Тема для самостійного опрацювання (модуль I)**

Зробіть порівняльну характеристику етичного кодексу психолога за рубежом (країну обирайте на свій розсуд) та українського етичного кодексу.

#### **Оцінювання**

▪ звіт	1 оцінка
--------	----------

#### **ЗАВДАННЯ ДО ПІДСУМКОВОЇ ПОЗААУДИТОРНОЇ МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ (МОДУЛЬ I)**

Складіть орієнтовний план роботи практичного психолога на рік і план роботи практичного психолога на місяць (*завдання здається у письмовому вигляді*). Форма плану та нормативно-правові документи, необхідні для його складання представлені у додатках.

Кількість оцінюваних занять у II модулі: 2 практичних заняття, 2 лабораторних заняття.

Для зарахування II модуля студенти мають одержати не менше 5 оцінок (це мінімальна кількість обов'язкових оцінок).

Варіанти отримання студентом оцінки за модуль:

Якщо кількість оцінок, отриманих на заняттях більше або дорівнює мінімальній обов'язковій кількості:

**Оцінка за модуль =  $(M + ПМР) / 2$ ,**

де M – середнє арифметичне оцінок, отриманих протягом вивчення модуля;

ПМР – оцінка за аудиторну модульну роботу

Якщо кількість оцінок, отриманих на заняттях менше мінімальної обов'язкової кількості (або відсутня оцінка з одного з обов'язкових видів робіт):

**Оцінка за модуль = ПМР**

Обов'язкові види робіт:

- опрацювання питань з плану практичного заняття;
- опрацювання основних понять;
- опрацювання першоджерел;
- виконання професійно-орієнтованих завдань;
- засвоєння знань з теми, яка виносилася на самостійне опрацювання.

#### ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №4

### Тема. ЗМІСТ ТА ФОРМИ РОБОТИ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА З ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

**Мета:** ознайомити студентів з основними видами та формами роботи психолога з молодшими школярами.

**Професійна спрямованість:** розвинути уміння застосовувати на практиці діагностичні, розвивальні та корекційні методи роботи з молодшими школярами.

*План:*

1. Адаптація дитини до школи та мотивація навчання. Психологічна допомога учням у випадку шкільної дезадаптації.
2. Проблема адаптації ліворукої дитини до навчання у школі.
3. Причини виникнення шкільної тривожності, агресивності та шкільних страхів у молодших школярів. Теоретичні основи та практичні засоби корекції шкільної тривожності, агресивності та страхів.
4. Довільність поведінки в молодшому шкільному віці та методи її розвитку.

<b>Основні поняття</b>	<i>гра, агресивність, соціально-психологічна адаптація, довільність поведінки, мотивація навчання, навчальна діяльність, співробітництво, шкільна дезадаптація, шкільна тривожність, шкільний невроз, шкільні страхи</i>
------------------------	--

#### Завдання для самостійної роботи

- опрацюйте теоретичні питання

1 година



<ul style="list-style-type: none"> <li>опрацюйте основні поняття</li> </ul>	
змоделуйте виступ на батьківських зборах на одну із тем: «Проблема шкільних страхів у молодшому шкільному віці», «Розвиток мотивації до шкільного навчання». Орієнтовний час виступу – 15-20 хвилин	1 година

## Оцінювання

Види роботи	Максимально можлива кількість оцінок
Усна відповідь (обговорення теоретичних питань та моделювання виступу на батьківських зборах)	1 оцінка
Виконання тестового завдання	1 оцінка

## Література

### Основна література

- Ілляшенко Т.Д., Рождественська М.Д. Допоможіть дитині розвиватися. – К., 1997. – 103 с.
- Кайл Р. Детская психология: Тайны психики ребенка (серия «Психологическая энциклопедия»). – СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2002. – 416 с.
- Овчарова Р.В. Практическая психология в начальной школе. – М.: “Сфера”, 2001. – С. 135-182.
- Овчарова Р.В. Технологи практического психолога образования. – М., – 2000. – С. 30-100.
- Практическая психология образования: Учебное пособие 4-е изд./ Под ред. И.В. Дубровиной. – СПб.: Питер, 2004. – С. 274-365, 358-365.
- Фридман Л.М., Кулагина И.Ю. Психологический справочник учителя. – М., 1998. – С. 21-29, 257-274.

### Додаткова література

- Баженова Л. Адаптація дитини шестилітнього віку до навчання у школі // Психолог. – 2003. - № 29. – С. 6-8.
- Бастун Н. Причини невстигання першокласників // Психолог. – 2002. - № 33. – С. 16-20.
- Безруких М.М., Ефимова С.П. Знаете ли вы своего ребенка? – М., 1991. – 176 с.
- Богучарова О.І. Шкільні страхи шестирічок та їх запобігання завдяки поведінці опанування // Практична психологія і соціальна робота. – 2002. - № 5. – С. 1-3.
- Васьковская С.В., Горностай П.П. Психологическое консультирование: Ситуационные задачи. – К.: Вища школа, 1996. – 192 с.
- Волошенко О., Семиліт Л. Ліворука дитина: яка вона? Сучасні погляди на проблему ліворукості // Психолог. – 2003. - № 39. – С. 25-32.
- Кочерга О., Васильев О. Дезадаптивна поведінка дітей // Психолог. – 2002. - № 4. – С. 25-30.
- Мазур А.В. Артотерапія та дитяча гра як засоби корекції страху у дошкільників та дітей 6-7 років // Практична психологія і соціальна робота, 2001. – №6. – С. 5-11.
- Мазур А.В. Страх як психологічна проблема особистості // Практична психологія і соціальна робота. – 2002. - № 3. – С. 25-28.
- Максимова Н. Психокорекційна робота з молодшими школярами // Психолог. – 2002. - № 37. – С. 6-8.
- Марушкіна О.Є. Проблема шкільної дезадаптації у дітей молодшого шкільного віку // Практична психологія і соціальна робота. – 2003. - № 2-3. – С. 10-12.
- Мороз Р., Дабагян С. Прогнозування успішності дитини у навчанні // Психолог. – 2002. - № 29-32. – С. 48-70.
- Плескач О. Аспекти шкільної адаптації // Психолог. – 200. - № 10. – С. 29-30.

18. Поліщук В. Негативні особистісні утворення в дітей молодшого шкільного віку // Практична психологія і соціальна робота. – 2002. - № 6. – С. 11-13.
19. Поліщук С.А. Розвиток вольових якостей у дітей молодшого шкільного віку // Практична психологія і соціальна робота. – 2002. - №4. – С. 12-14.
20. Полное руководство по детской психотерапии / Пер. с англ. Ю. Брянцевой. – М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2002. – 640 с.
21. Психокоррекционная работа по предупреждению агрессивности детей младшего школьного возраста // Практична психологія і соціальна робота, 1998. – №1-2. – С. 12-14.
22. Психотерапия детей и подростков. 2-е изд. / Под ред. Ф. Кендалла. – СПб.: Питер, 2002. – 432 с.
23. Сиротюк А. Адаптація ліворукої дитини у „праворукому” світі // Психолог. – 2002. - № 17. – С. 23-25.
24. Темешева Л. Ліворукість – як до цього ставитися? // Психолог. – 2002. - № 17. – С. 20-23.
25. Тіхонова М. Емоційна дезадаптація дітей молодшого шкільного віку // Психолог. – 2003. - № 1. – С. 27-30.
26. Шебанова В.И. Профилактика и коррекция агрессивного поведения у младших школьников с задержкой психического развития // Практична психологія і соціальна робота. – 2002. - № 1. – С. 6-21.
27. Шебанова В.І. Експрес-діагностика агресивного типу реагування молодших школярів у ситуації фрустрації // Практична психологія і соціальна робота. – 2002. - № 3. – С. 4-7.
28. Шебанова С.Г. Концептуальна модель корекції агресивного поведіння // Практична психологія і соціальна робота. – 2002. - № 8. – С. 52-54.
29. Якимчук О. Організація адаптаційного періоду учнів 1-х і 5-х класів // Психолог. – 2003. - № 40. – С. 15-19.

*Інформаційні ресурси:* електронна хрестоматія до курсу, комплекс тестових завдань у СУНП «УНІВЕРСУМ» (діагностичні тестові методики тощо)

*Контрольні питання і завдання:*

1. Охарактеризуйте проблему адаптації дитини до школи та мотивацію навчання.
2. Назвіть форми роботи психолога з дезадаптованими дітьми.
3. Проаналізуйте причини виникнення шкільної тривожності, агресивності та шкільних страхів у молодших школярів. Наведіть приклади вправ для подолання кожної із зазначених психологічних проблем.
4. Охарактеризуйте методи розвитку довільності поведінки в молодшому шкільному віці.

#### ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №5

##### **Тема. ЗМІСТ ТА ФОРМИ РОБОТИ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА З ПІДЛІТКАМИ ТА УЧНЯМИ СТАРШИХ КЛАСІВ**

**Мета:** ознайомити студентів з основними видами та формами роботи психолога з підлітками та учнями старших класів.

**Професійна спрямованість:** розвинути уміння застосовувати на практиці діагностичні, розвивальні та корекційні методи роботи з підлітками та учнями старших класів.

*План:*

1. Психологічні труднощі підліткового віку.
2. Роль психологічної служби у роботі з підлітками.
3. Шкільна дезадаптація у підлітковому віці. Психологічна допомога підліткам, що мають комунікативні проблеми.
4. Психологічні труднощі юнацького віку.
5. Роль психолога у професійному самовизначенні старшокласників. Соціально-психологічні тренінги у роботі зі старшокласниками.

<b>Основні поняття</b>	<i>афект, асоціальна поведінка, комунікативні проблеми, нормативна емансипація, негативізм, неадекватний рівень домагань, особистісна тривожність, «підлітковий комплекс», поведінкова автономія, поведінкова емансипація, професійні інтереси, проблема самовизначення, соціально-психологічний тренінг, синдром дисморфобії, соціальна активність, емоційна автономія, шкільна дезадаптація, «Я-концепція»</i>
------------------------	--

### Завдання для самостійної роботи

<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ опрацюйте теоретичні питання</li> </ul>	2 години
<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ опрацюйте основні поняття</li> </ul>	
змодельуйте виступ перед учнями 8 або 11 класу (тему виступу сформулюйте самостійно). Орієнтовний час виступу – 20-25 хвилин)	1 година

### Оцінювання

Види роботи	Максимально можлива кількість оцінок
Усна відповідь (обговорення теоретичних питань та моделювання виступу перед підлітками або старшокласниками)	1 оцінка
Виконання тестового завдання	1 оцінка

### Література

#### Основна література

1. Кон И.С. Психология ранней юности. – М., 1989. – 234 с.
2. Кон И.С. Психология старшеклассника. – М.: Просвещение, 1982. – 208с.
3. Мудрик А.В. Время поисков и решений, или Старшеклассникам о них самих. – М., 1990. – 236 с.
4. Овчарова Р.В. Технологии практического психолога образования. – М., – 2000. – С. 182-219.
5. Практическая психология образования: Учебное пособие 4-е изд./ Под ред. И.В. Дубровиной. – СПб.: Питер, 2004. – С. 371-527.
6. Степанов В.Г. Психология трудных школьников. – М., 2001. – 336 с.
7. Фридман Л.М., Кулагина И.Ю. Психологический справочник учителя. – М., 1998. – С. 37-56.

#### Додаткова література

1. Бабяк Т., Корнієнко І. Тренінг спілкування „Дозволь собі бути щасливим” // Психолог. – 2003. - № 38. – С. 5-20.
2. Грива О.А., Федченко О.В. формирование толерантности в подростковой среде // Практична психологія і соціальна робота. – 2004. – №5. – С. 4-8.
3. Джонсон Д.В. Удосконалення вміння спілкуватися // Практична психологія і соціальна робота. – 2004. – №9. – С. 18-35.
4. Занюк С.С. Психологія мотивації та емоцій. – Луцьк, 1997. – 180 с.
5. Иванов С.И. Одинокие дети. – М.: Молодая гвардия, 1991. – 318 с.
6. Каган В.Е. Психогенные формы школьной дезадаптации // Вопр. психологии. – 1984. – №4. – С. 89-96.
7. Кайл Р. Детская психология: Тайны психики ребенка (серия «Психологическая энциклопедия»). – СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2002. – 416 с.

8. Корнієнко І.О. Професійні орієнтації в системі життєвих стратегій старшокласника // Практична психологія і соціальна робота, 2000. – №5. – С.35-38.
9. Корніяка О.М. Комунікативна гра як засіб становлення і розвитку культури спілкування підлітка // Практична психологія і соціальна робота. – 2004. – №2. – С. 77-80.
10. Кулагина І.Ю. Возрастная психология. Развитие ребенка от рождения до 17 лет. – М., 1999. – 176 с.
11. Лабиринты одиночества: Пер. с англ. / под ред. Е.Н. Покровского. – М.: Прогресс, 1989. – 624 с.
12. Лебедев С.Г. Психологический тренинг развития самосознания у подростков // Практична психологія і соціальна робота. – 2004. – №5. – С. 61-73.
13. Лебединская К.С. Подростки с нарушениями в аффективной сфере. – м.: Педагогика, 1988. – 166 с.
14. Максимова Н. Психокорекція підлітків із психопатіями й акцентуаціями характеру // Психолог. – 2003. - №44. – С. 17-19.
15. Максимова Н.Ю. Психологічна профілактика схильності до алкогольної та наркотичної залежності і психокорекційна робота з підлітками групи ризику // Практична психологія і соціальна робота. – 2000. – №2. – С.2-4.
16. Осадько О. Досвід психологічного консультування підлітків з неблагополучними поведінковими проявами // Психолог. – 2003. - № 40. – С. 8-12.
17. Основи вибору професії // Психолог. – 2002. - №19. – С. 26-27.
18. Павлютенков Е.М. Кем быть. – К.: Молодь, 1989. – 200 с.
19. Пенкрат Л.В. Мотивы выбора профессии. – Минск:, 1986. – 56 с.
20. Полное руководство по детской психотерапии / Пер. с англ. Ю. Брянцевой. – М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2002. – 640 с.
21. Пономаренко Л.И. Тренинг развития рефлексивности у подростков // Практична психологія і соціальна робота. – 2002. – №3. – С. 8-17.
22. Психотерапия детей и подростков. 2-е изд. / Под ред. Ф. Кендалла. – СПб.: Питер, 2002. – 432 с.
23. Формирование личности старшеклассника / Под ред. И.В.Дубровиной. – М., 1989. – 400 с.
24. Франкл В. Человек в поисках смысла. – М., 1995.– 396 с.
25. Хавир П.А. Психология профессионального самоопределения в ранней юности. – М.: Педагогіка, 1981. – 96 с.

*Інформаційні ресурси:* електронна хрестоматія до курсу, комплекс тестових завдань у СУНП «УНІВЕРСУМ» (діагностичні тестові методики тощо)

*Контрольні питання і завдання:*

1. Охарактеризуйте психологічні труднощі підліткового та юнацького віку.
2. Назвіть форми роботи психолога з підлітками, що мають комунікативні проблеми.
3. Охарактеризуйте основні етапи соціально-психологічних тренінгів із старшокласниками. Сформулюйте завдання до кожного з етапів.

## **ЛАБОРАТОРНІ ЗАНЯТТЯ**

### **ЛАБОРАТОРНЕ ЗАНЯТТЯ №1**

#### **Тема. ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ В СИСТЕМІ ОСВІТИ**

**Мета:** сформувати навички виконання професійно-орієнтованих завдань.

**Професійна спрямованість:** ознайомлення студентів з особливостями виконання ПОЗ.

*План:*

1. Основні етапи виконання професійно-орієнтованих завдань.
2. Особливості виконання ПОЗ з дисципліни «Психологічна служба в системі освіти».

3. Особливості емоційно-особистісної сфери дошкільників.

4. Адаптація дитини до школи та мотивація навчання.

**Інструкція до виконання:** виберіть одну із запропонованих ситуацій та виконайте завдання етапу первинного аналізу проблеми, планово-підготовчого етапу, зберіть емпіричні дані.

**1.** Ви працюєте психологом у дитячому дошкільному закладі. Наприкінці серпня до Вас звернулися батьки Наталки К. з питанням готовності їх дочки до навчання у школі. Вони зазначили: «Нашій Наталці виповнюється 6 років лише у грудні. Але вона вже вміє читати і навіть посередньо писати. Дочка допитлива, любить малювати, ходить на бальні танці. Нам здається, що їй краще піти до школи раніше – не чекаючи поки виповниться повних 6 років. Однак ми не впевнені в тому, що вона повністю готова до школи. Чи можна це якось перевірити?»

**Обов'язкова програма при виконанні завдання**

1. *Сплануйте та змодельуйте результати дослідження психологічної готовності до навчання у школі.*
2. *У ході роботи використовуйте тест А. Керна – І. Ірасека.*
3. *Підготуйте діагностичний звіт.*
4. *Використавши результати проведеного дослідження, продемонструйте консультативну бесіду з батьками, у ході якої Ви даєте рекомендації щодо підготовки їх дочки до навчання у школі.*

**2.** Ви працюєте психологом у дитячому дошкільному закладі. Наприкінці серпня до Вас звернулися батьки Наталки К. з питанням готовності їх дочки до навчання у школі. Вони зазначили: «Нашій Наталці виповнюється 6 років лише у грудні. Але вона вже вміє читати і навіть посередньо писати. Дочка допитлива, любить малювати, ходить на бальні танці. Нам здається, що їй краще піти до школи раніше – не чекаючи поки виповниться повних 6 років. Однак ми не впевнені в тому, що вона повністю готова до школи. Чи можна це якось перевірити?»

**Обов'язкова програма при виконанні завдання**

1. *Сплануйте та змодельуйте результати дослідження психологічної готовності до навчання у школі.*
2. *У ході роботи використовуйте методу Ю.З. Гільбуха.*
3. *Підготуйте діагностичний звіт.*
4. *Використавши результати проведеного дослідження, продемонструйте консультативну бесіду з батьками, у ході якої Ви даєте рекомендації щодо підготовки їх дочки до навчання у школі.*

**3.** Ви працюєте шкільним психологом. До Вас звернулася вчителька 3 класу з проханням допомогти розібратися у причинах неадекватної, на її думку, поведінки учениці Марійки В. Вчителька зауважила: «З Марійкою працювати дуже складно. Вона постійно береться за виконання складних завдань. Не пам'ятаю, щоб вона хоч одне виконала правильно. Але це її не зупиняє. Після чергової невдачі знову намагається виконати складніше завдання. Одним словом – поведінка абсолютно неадекватна. Допоможіть розібратися у цій ситуації. Як мені поводитися з ученицею, щоб не спровокувати ще більших проблем?»

**Обов'язкова програма при виконанні завдання**

1. *Сплануйте та змодельуйте результати дослідження рівня домагань учениці.*
2. *У ході роботи використовуйте методу оцінки рівня домагань Ф. Хоппе.*
3. *Підготуйте діагностичний звіт.*
4. *Використавши результати проведеного дослідження, продемонструйте консультативну бесіду з вчителем, у ході якої Ви даєте рекомендації щодо особливостей взаємодії з ученицею.*

4. Ви працюєте шкільним психологом. До Вас звернувся батько учениці 10 класу з проблемою негативного ставлення його дочки до оточуючих. Він зазначив: «Останнім часом дочка має лише негативні відгуки про школу, ровесників, навчання. У сірих тонах бачить своє майбутнє. Причин таких різких змін я не розумію. Чи можна детальніше дізнатися про зміст цієї проблеми та як їй зарадити?»

**Обов'язкова програма при виконанні завдання**

1. *Сплануйте та змодельуйте результати дослідження спрямованості особистості.*
2. *У ході роботи використовуйте методику «Незакінчені речення» для учнів середніх і старших класів (модифікація С.І. Подмазіна).*
3. *Підготуйте діагностичний звіт.*
4. *Використавши результати проведеного дослідження, продемонструйте консультативну бесіду з батьком та фрагмент розвивального заняття з дочкою, спрямованого на формування позитивних установок стосовно різних сфер життя.*

5. Ви працюєте психологом у педагогічному ліцеї. До вас звернувся заступник директора з виховної роботи. Він зазначив: «Я займаю керівну посаду. Робота відповідальна. Часто трапляються неприємні ситуації. Декілька останніх місяців відчуваю роздратування, яке переноситься і на колег по роботі, і на рідних. Причин серйозних ніби для цього немає. Все як завжди: навчання, виховні заходи, зустрічі з батьками та ліцеїстами...бажання виспатися. Ось сьогодні підвищив голос на одного з ліцеїстів без серйозної на те причини. Мені дуже соромно за це. Зі мною щось відбувається, а що саме – не розумію».

**Обов'язкова програма при виконанні завдання:**

1. *Сплануйте та змодельуйте результати дослідження емоційного стану заступника директора.*
2. *У ході роботи використовуйте методику діагностики рівня емоційного вигорання В.В. Бойка.*
3. *Підготуйте діагностичний звіт.*
4. *Використавши результати проведеного дослідження, продемонструйте консультативну бесіду з клієнтом, у ході якої Ви даєте рекомендації щодо подолання наслідків емоційного вигорання.*

6. До шкільного психолога звернулася вчителька першого класу. Вона зазначила: «Від початку навчального року минуло близько шести місяців. В основному діти адаптувалися до шкільного життя: звикли до режиму дня, дотримуються правил поведінки на уроках та перервах, сприймають та розуміють навчальні завдання. Однак з однією ученицею маю щоденні проблеми. Оксана П. – абсолютно некерована дитина, імпульсивна, на будь-які зауваження чи рекомендації реагує бурхливими негативними емоціями. Така ситуація негативно впливає на інших дітей. Що мені робити?»

**Обов'язкова програма при виконанні завдання:**

1. *Сплануйте та змодельуйте результати дослідження соціально-педагогічної занедбаності дитини.*
2. *У ході роботи використовуйте методику комплексної експрес-діагностики стану соціально-педагогічної занедбаності дітей, розроблену Р.В. Овчаровою.*
3. *Підготуйте діагностичний звіт.*
4. *Використавши результати проведеного дослідження, продемонструйте консультативну з вчителькою, у ході якої Ви даєте рекомендації щодо особливостей міжособової взаємодії з дитиною та розробіть програму корекції соціально-педагогічної занедбаності.*

7. Ви працюєте практичним психологом у дитячому садку. До Вас звернулася мама п'ятирічної Тетянки. Вона зазначила: «Я помітила, що моя дитина якось дуже негативно відгукується про все, що робить. Наприклад, вчора намалювала малюнок, а потім його порвала. З пластиліну зайчика зробила, як на мене дуже непогано, але теж його взялася переліплювати, а тоді й зовсім розплакалася... З чим це пов'язано? Що робити? Я почала вже переживати...»

**Обов'язкова програма при виконанні завдання**

1. Довизначте проблему з використанням базових психологічних категорій, понять та термінів. Опишіть роботу з проблемою у формі первинної бесіди з мамою.
2. Складіть розгорнутий план виконання завдання. Вивчіть особливості самооцінки дитини. У ході роботи скористайтеся методикою Т.В. Дембо-С.Я. Рубінштейн у модифікації Т. Габріял «Сходинки самооцінок».
3. Змодельуйте підсумкову консультативну бесіду з мамою, у ході якої Ви пояснюєте результати дослідження та даєте рекомендації щодо особливостей психологічної підтримки дитини. У ході консультативної бесіди скористайтеся технікою відображення почуттів, описаною Васьківською С.В. (Васьківська С.В. Основи психологічного консультування: Навчальний посібник. -К.: Четверта хвиля, 2004. - 256 с.).

8. Ви працюєте шкільним психологом. До Вас звернувся староста 11 класу з проханням допомогти у визначенні професійних інтересів. Він зазначив: «Нещодавно всі учні нашого класу активно обговорювали питання майбутньої професійної зайнятості. Виявляється, що жоден з нас ще не прийняв остаточного рішення стосовно того, чим буде займатися у майбутньому. Просто ми багато чим цікавимося, тому визначитися дуже складно. Чув, що є спеціальні тести і методики, які допомагають зорієнтуватися у професійному виборі. Чи не могли б Ви допомогти нам у цьому?»

**Обов'язкова програма при виконанні завдання:**

1. Сплануйте та змодельуйте результати дослідження професійних інтересів та професійної спрямованості учнів.
2. У ході роботи використайте диференціально-діагностичний опитувальник інтересів (ДДО) та опитувальник професійної спрямованості (ОПС) Д. Голланда.
3. Підготуйте діагностичний звіт.
4. Використавши результати проведеного дослідження, продемонструйте виступ перед учнями, у ході якого Ви робите узагальнені висновки за результатами дослідження, даєте рекомендації щодо специфіки професійного вибору та літературних джерел, з яких би учні могли взяти додаткову інформацію про обрані професії.

9. Ви працюєте шкільним психологом. До Вас звернулася мама учениці 7 класу зі скаргами на постійні зміни настрою своєї дочки. Вона відмітила: «Моя дочка – семикласниця. Спілкуватися з нею дуже складно. Справа в тому, що у неї постійно змінюється настрій: то вона «літає» від щастя, всім задоволена, то стає похнюпленою, тривожною, навіть агресивною, нічого не хоче робити. Мене це дуже непокоїть. Можливо, це прояви якоїсь хвороби? Що мене робити? Як допомогти дочці?»

**Обов'язкова програма при виконанні завдання:**

1. Сплануйте та змодельуйте результати дослідження типів акцентуації характеру та темпераменту учениці.
2. У ході роботи використайте опитувальник Х. Шмішека для діагностики типів акцентуації характеру та темпераменту.
3. Підготуйте діагностичний звіт.
4. Використавши результати проведеного дослідження, продемонструйте консультативну бесіду з мамою, у ході якої Ви даєте рекомендації щодо взаємодії з дочкою.

**10.** Ви працюєте шкільним психологом. До Вас на початку навчального року звернулися вчителі 1-х класів з таким колективним запитом: «Навчальна успішність великою мірою залежить від уважності дітей, від вміння зосереджуватися, не відволікатися. У кожному класі є діти з низьким рівнем уважності. Їм складно охопити навчальний матеріал. Ми б хотіли, щоб Ви попрацювали з цими дітьми у напрямку розвитку уважності».

**Обов'язкова програма при виконанні завдання**

1. Підберіть літературу та сформулюйте припущення про причини виникнення проблеми.
2. Складіть розгорнутий план виконання завдання. Вивчіть особливості уважності першокласників. У ході роботи скористайтеся коректурною пробою (за Бурдоном). Самостійно підберіть ще 1 методу, яку можна використати для оцінки уважності дітей.
3. Використавши результати проведеного дослідження, розробіть структуру розвивальної програми, метою якої є підвищення рівня уважності молодших школярів.

**11.** Ви працюєте шкільним психологом. До Вас на початку навчального року звернулася мама першокласниці Оленки. Вона зазначила: «Наталка дуже відповідальна дівчинка, прагне на заняттях все робити правильно... Якщо раптом стикається з труднощами, то починає плакати. Вчителька не завжди це адекватно розуміє, вважає, що це все дитячі примхи. А мені що робити?? Яку позицію по відношенню до такої поведінки Оленки я маю зайняти? Як взагалі на це все реагувати?»

**Обов'язкова програма при виконанні завдання**

1. Довизначте проблему з використанням базових психологічних категорій, понять та термінів. Опишіть роботу з проблемою у формі первинної бесіди з мамою.
2. Складіть розгорнутий план виконання завдання. Вивчіть особливості шкільної тривожності першокласників. У ході роботи скористайтеся тестом для визначення шкільної тривожності Філіпса. Самостійно підберіть ще 1 методу, яку можна використати для оцінки тривожності дітей.
3. Змодельуйте підсумкову консультативну бесіду з мамою, у ході якої Ви даєте рекомендації щодо особливостей психологічної підтримки дитини. У розмові з клієнткою скористайтеся технікою відображення почуттів, описаною Васьківською С.В. (Васьківська С.В. Основи психологічного консультування: Навчальний посібник. -К.: Четверта хвиля, 2004. - 256 с.).

**Завдання для самостійної роботи**

▪ Виконайте професійно-орієнтоване завдання	2 години
---	----------

**Оцінювання**

▪ робота на занятті	1 оцінка
---------------------	----------

**Література**

*Основна література*

1. Овчарова Р.В. Практическая психология в начальной школе. – М.: “Сфера”, 2001. – С. 239-295, 314-437.
2. Професійно-орієнтовані завдання з психології / За ред. О.Л.Музики. Навчальний посібник. – 2-ге вид., перероб. і доп. - Житомир, 2010. – 587 с.

*Додаткова література*

1. Бессонова Т.П. Особенности развития ребенка в неблагополучной семье // Практична психологія і соціальна робота. - 2002. – №1. – С.39-42.
2. Кононко О.Л. Дослідження педагогічної комунікації потрібне сучасні науці // Практична психологія і соціальна робота. - 2004. – №9. – С.79-80.



*Контрольні питання і завдання:*

1. Які особливості надання психологічної допомоги дітям?
2. Оберіть та виконайте одне із професійно-орієнтованих завдань.
3. Виконайте завдання етапу первинного аналізу проблеми, планово-підготовчого етапу, зберіть емпіричні дані.

## ЛАБОРАТОРНЕ ЗАНЯТТЯ №2

### Тема. ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ В СИСТЕМІ ОСВІТИ

**Мета:** сформувати навички виконання професійно-орієнтованих завдань.

**Професійна спрямованість:** ознайомлення студентів з особливостями виконання ПОЗ.

*План:*

1. Основні етапи виконання професійно-орієнтованих завдань.
2. Особливості виконання ПОЗ з дисципліни «Психологічна служба в системі освіти».
3. Роль психологічної служби у роботі з підлітками та старшокласниками.
4. Психологічна допомога соціально та педагогічно занедбанним дітям. Діагностика, профілактика та корекція соціально-педагогічної занедбаності у дітей.

#### Завдання для самостійної роботи

▪ Виконайте професійно-орієнтоване завдання	3 години
<b>Інструкція до виконання:</b> на основі обраного завдання проаналізуйте результати проведеного дослідження.	
<b>Оцінювання</b>	
▪ робота на занятті	1 оцінка

#### Література

*Основна література*

1. Мудрик А.В. Время поисков и решений, или Старшеклассникам о них самих. – М., 1990. – 236 с.
2. Овчарова Р.В. Технологи практического психолога образования. – М., – 2000. – С. 182-219.
3. Практическая психология образования: Учебное пособие 4-е изд./ Под ред. И.В. Дубровиной. – СПб.: Питер, 2004. – С. 371-527.
4. Степанов В.Г. Психология трудных школьников. – М., 2001. – 336 с.

*Додаткова література*

1. Бабяк Т., Корнієнко І. Тренінг спілкування „Дозволь собі бути щасливим” // Психолог. – 2003. - № 38. – С. 5-20.
2. Грива О.А., Федченко О.В. формирование толерантности в подростковой среде // Практична психологія і соціальна робота. – 2004. – №5. – С. 4-8.
3. Джонсон Д.В. Удосконалення вміння спілкуватися // Практична психологія і соціальна робота. – 2004. – №9. – С. 18-35.
4. Занюк С.С. Психологія мотивації та емоцій. – Луцьк, 1997. – 180 с.
5. Корнієнко І.О. Професійні орієнтації в системі життєвих стратегій старшокласника // Практична психологія і соціальна робота, 2000. – №5. – С.35-38.
6. Максимова Н. Психокорекція підлітків із психопатіями й акцентуаціями характеру // Психолог. – 2003. - № 44. – С. 17-19.
7. Максимова Н.Ю. Психологічна профілактика схильності до алкогольної та наркотичної залежності і психокорекційна робота з підлітками групи ризику // Практична психологія і соціальна робота. – 2000. – №2. – С.2-4.

*Контрольні питання і завдання:*

1. Які особливості надання психологічної допомоги підліткам та старшокласникам?
2. Проаналізуйте результати проведеного дослідження.

## Тема для самостійного опрацювання (модуль II)

### Тема. ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ПСИХОЛОГА В ПСИХОЛОГО-МЕДИКО-ПЕДАГОГІЧНІЙ КОНСУЛЬТАЦІЇ

1. Порядок переведення дитини до спеціальної школи для дітей з вадами фізичного або психічного розвитку.
2. Основні завдання, організація, зміст роботи та склад центральної психолого-медико-педагогічної консультації.
3. Основні завдання, організація, зміст роботи та склад шкільної психолого-медико-педагогічної комісії.

<b>Основні поняття</b>	<i>затримка психічного розвитку, психолого-медико-педагогічна консультація, шкільна психолого-медико-педагогічна комісія</i>
<b>Завдання для самостійної роботи</b>	
<ul style="list-style-type: none"><li>▪ опрацюйте теоретичні питання</li><li>▪ опрацюйте основні поняття</li></ul>	2 години
<b>Оцінювання</b>	
Перевірка рівня засвоєних знань на індивідуальній консультації у викладача	1 оцінка

### Література

#### Основна література

1. Ілляшенко Т.Д., Рождественська М.Д. Допоможіть дитині розвиватися. – К., 1997. – 103 с.
2. Нижник Л., Сагір'ова О., Жабокрицький О., Царьова Н. Робота шкільної психолого-медико-педагогічної комісії // Психолог. – 2003. - № 25-27. – С. 4-47.
3. Робота психолога в психолого-медико-педагогічній комісії та в центрах соціальних служб для молоді. Збірник нормативних документів / Укладач: І.С. Загурська. – Житомир, 2005. – 34 с.
4. Шебанова В.И. Профилактика и коррекция агрессивного поведения у младших школьников с задержкой психического развития // Практична психологія і соціальна робота. – 2002. - № 1. – С. 6-21.
5. Эмоциональные нарушения в детском возрасте и их коррекция / В.В. Лебединский, О.С. Микольская, Е.Р. Баенская, М.М. Либлинг. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1990. – 197 с.

<b>Оцінювання</b>	
<ul style="list-style-type: none"><li>▪ письмова відповідь</li></ul>	1 оцінка

## ЗАВДАННЯ ДО ПІДСУМКОВОЇ АУДИТОРНОЇ МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ (МОДУЛЬ II)

Умовою допуску до ПМР є виконання всіх обов'язкових видів робіт, передбачених програмою курсу.

### I. Тестові завдання (максимальна кількість балів – 40).

Приклад тестового завдання:

*Виключіть зайве (в контексті чинників, які зумовлюють високий рівень шкільної адаптації):*

- а) відсутність конфліктної ситуації в сім'ї;
- б) відсутність поцінування з боку вчителя та ровесників;
- в) належна фізіологічна, психологічна та педагогічна готовність до шкільного навчання;
- г) високий рівень освіти батьків.

### II. Теоретичні завдання (оцінюються від 0 до 60 балів).

Максимальна кількість балів – 60.

1. Історія виникнення професії психолога. Діяльність практичних психологів у різних галузях.
2. Розвиток вітчизняної та зарубіжної психологічної служби в системі освіти.
3. Структура, управління та зміст діяльності психологічної служби за рубежом та в Україні. Підготовка практичних психологів в Україні та закордоном.
4. Основні види та форми роботи практичного психолога.
5. Вимоги до психологічного кабінету дошкільних, загальноосвітніх та інших навчальних закладів системи освіти.
6. Нормативно-правова база діяльності практичного психолога в системі освіти. Види документації практичного психолога та правила її ведення.
7. Етика праці психолога і кодекс поведінки.
8. Психічний розвиток дітей від народження до п'яти років та методи контролю за ним. Основні завдання та напрямки роботи психолога дитячого садка.
9. Розвиток емоційно-особистісної сфери дошкільників. Корекція афективної поведінки.
10. Проблема адаптації дитини до групи дошкільників.
11. Методи діагностики та правила оформлення результатів перевірки готовності до навчання у школі. Компоненти психологічної готовності до шкільного навчання. Напрямок роботи психолога по підготовці дитини до школи.
12. Дотримання етичних правил під час перевірки та повідомлення результатів готовності дитини до навчання у школі.
13. Адаптація дитини до школи та мотивація навчання. Психологічна допомога учням у випадку шкільної дезадаптації.
14. Проблема адаптації ліворукої дитини до навчання у школі.
15. Причини виникнення шкільної тривожності, агресивності та шкільних страхів у молодших школярів. Теоретичні основи та практичні засоби корекції шкільної тривожності, агресивності та страхів.
16. Довільність поведінки в молодшому шкільному віці та методи її розвитку.
17. Психологічні труднощі підліткового віку. Роль психологічної служби у роботі з підлітками.
18. Шкільна дезадаптація у підлітковому віці. Психологічна допомога підліткам, що мають комунікативні проблеми.
19. Психологічні труднощі юнацького віку. Роль психолога у професійному самовизначенні старшокласників. Соціально-психологічні тренінги у роботі зі старшокласниками.
20. Порядок переведення дитини до спеціальної школи для дітей з вадами фізичного або психічного розвитку.
21. Основні завдання, організація, зміст роботи та склад центральної психолого-медико-педагогічної консультації та комісії.

Кількість оцінюваних занять у III модулі: 1 практичне заняття, 2 лабораторних занять.

Для зарахування III модуля студенти мають одержати не менше 4 оцінки (це мінімальна кількість обов'язкових оцінок).

Варіанти отримання студентом оцінки за модуль:

Якщо кількість оцінок, отриманих на заняттях більше або дорівнює мінімальній обов'язковій кількості:

**Оцінка за модуль =  $(M + \text{ПМР}) / 2$ ,**

де M – середнє арифметичне оцінок, отриманих протягом вивчення модуля;

ПМР – оцінка за позааудиторну модульну роботу

Якщо кількість оцінок, отриманих на заняттях менше мінімальної обов'язкової кількості (або відсутня оцінка з одного з обов'язкових видів робіт):

**Оцінка за модуль = ПМР**

Обов'язкові види робіт:

- опрацювання питань з плану практичного заняття;
- опрацювання основних понять;
- опрацювання першоджерел;
- виконання професійно-орієнтованих завдань;
- засвоєння знань з теми, яка виносилася на самостійне опрацювання.

#### ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №6

### ТЕМА. ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ПСИХОЛОГА З БАТЬКАМИ ТА ПЕДАГОГІЧНИМИ КОЛЕКТИВАМИ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ. РОБОТА ПСИХОЛОГА ІЗ СОЦІАЛЬНО ТА ПЕДАГОГІЧНО ЗАНЕДБАНИМИ ДІТЬМИ

**Мета:** ознайомити студентів із основними напрямками роботи психолога з батьками та педагогічними колективами.

**Професійна спрямованість:** ознайомлення з теоретико-методологічними засадами психологічної допомоги батькам та педагогічним працівникам.

*План:*

1. Основні завдання психолога в роботі з батьками.
2. Робота психолога з педагогічним колективом. Психологічна допомога педагогу в організації навчального процесу.
3. Роль психолога у попередженні та залагодженні педагогічних конфліктів.
4. Психологічна допомога соціально та педагогічно занедбаним дітям.
5. Діагностика, профілактика та корекція соціально-педагогічної занедбаності у дітей.

#### Основні поняття

комунікативні бар'єри, сімейне консультування, педагогічні конфлікти, тренінг спілкування, соціально-педагогічна занедбаність, профілактика соціально-педагогічної занедбаності, корекція соціально-педагогічної занедбаності, девіантна поведінка, делінквентна поведінка, адитивна поведінка

#### Завдання для самостійної роботи

- опрацюйте теоретичні питання

3 години

▪ опрацюйте основні поняття	
змодельуйте виступ перед педагогічними працівниками (тему виступу сформулюйте самостійно). Орієнтовний час виступу – 20-25 хвилин)	2 години

### Оцінювання

Види роботи	Максимально можлива кількість оцінок
Усна відповідь (обговорення теоретичних питань та моделювання виступу перед батьками або вчителями)	1 оцінка
Виконання тестового завдання	1 оцінка

### Література

#### Основна література

1. Баженов В.Г. Воспитание педагогически запущенных подростков. – К.: Рад школа, 1986. – 128 с.
2. Жутикова Н.В. Учителю о практике психологической помощи. – М.: Просвещение., 1988. – 176 с.
3. Овчарова Р.В. Практическая психология в начальной школе. – М.: “Сфера”, 2001. – С. 239-295, 314-437.
4. Прикладная конфликтология: Хрестоматия / Сост. К.В. Сельченко. – Мн.: Харвест, 1999. – 624 с.
5. Професійно-орієнтовані завдання з психології / За ред. О.Л. Музики. Навчальний посібник. – 2-ге вид., перероб. і доп. - Житомир, 2010. – 587 с.
6. Шнейдер Л.Б. Психология семейных отношений. Курс лекций. – М.: Апрель-Пресс, изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. – 512 с.

#### Додаткова література

1. Кушнірук Т.Д. Методика діагностики стратегій розв’язання конфліктних ситуацій Д.Джонсона і Ф.Джонсона // Практична психологія і соціальна робота. – 1999. – №1. – С.24-25.
2. Поліщук В.М. Психологічна готовність вчителя до праці в школі // Практична психологія і соціальна робота. - 2001. – №2. – С.8-10.
3. Торохтий В.С. Методика діагностики психологического здоровья семьи (Начало) Поліщук В.М. Психологічна готовність вчителя до праці в школі // Практична психологія і соціальна робота. - 2003. – №7. – С.35-38.
4. Торохтий В.С. Методика діагностики психологического здоровья семьи (Продолжение) Поліщук В.М. Психологічна готовність вчителя до праці в школі // Практична психологія і соціальна робота. - 2003. – №8. – С.51-65.
5. Торохтий В.С. Методика діагностики психологического здоровья семьи (Окончание) Поліщук В.М. Психологічна готовність вчителя до праці в школі // Практична психологія і соціальна робота. - 2003. – №9. – С.30-36.

## ЛАБОРАТОРНІ ЗАНЯТТЯ

### ЛАБОРАТОРНЕ ЗАНЯТТЯ №3

#### Тема. ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ В СИСТЕМІ ОСВІТИ

**Мета:** сформувати навички виконання професійно-орієнтованих завдань.

**Професійна спрямованість:** ознайомлення студентів з особливостями виконання ПОЗ.

*План:*

1. Основні етапи виконання професійно-орієнтованих завдань.
2. Особливості виконання ПОЗ з дисципліни «Психологічна служба в системі освіти».
3. Девіантна поведінка дітей та підлітків у контексті діяльності практичного психолога. Агресивність як прояв девіантної поведінки. Допомога психолога «важким» школярам.

#### Завдання для самостійної роботи

▪ Виконайте професійно-орієнтоване завдання	
<b>Інструкція до виконання:</b> на основі обраного завдання підготуйте зміст підсумкової бесіди з клієнтом.	4 години
<b>Оцінювання</b>	
▪ робота на занятті	1 оцінка

#### Література

*Основна література*

1. Овчарова Р.В. Технологи практического психолога образования. – М., – 2000. – С. 182-219.
2. Практическая психология образования: Учебное пособие 4-е изд./ Под ред. И.В. Дубровиной. – СПб.: Питер, 2004. – С. 371-527.
3. Степанов В.Г. Психология трудных школьников. – М., 2001. – 336 с.

*Додаткова література*

1. Максимова Н. Психокорекція підлітків із психопатіями й акцентуаціями характеру // Психолог. – 2003. - № 44. – С. 17-19.
2. Максимова Н.Ю. Психологічна профілактика схильності до алкогольної та наркотичної залежності і психокорекційна робота з підлітками групи ризику // Практична психологія і соціальна робота. – 2000. – №2. – С.2-4.

*Контрольні питання і завдання:*

1. Які особливості надання психологічної допомоги девіантним підліткам?
2. Проаналізуйте результати проведеного дослідження.
3. На основі обраного завдання підготуйте зміст підсумкової бесіди з клієнтом.

### ЛАБОРАТОРНЕ ЗАНЯТТЯ №4

#### Тема. ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ В СИСТЕМІ ОСВІТИ

**Мета:** сформувати навички виконання професійно-орієнтованих завдань.

**Професійна спрямованість:** ознайомлення студентів з особливостями виконання ПОЗ.

*План:*

1. Основні етапи виконання професійно-орієнтованих завдань.
2. Особливості виконання ПОЗ з дисципліни «Психологічна служба в системі освіти».
3. Основні завдання психолога в роботі з батьками.
4. Робота психолога з педагогічним колективом. Психологічна допомога педагогу в організації навчального процесу. Роль психолога у попередженні та залагодженні педагогічних конфліктів.

### **Завдання для самостійної роботи**

▪ Виконайте професійно-орієнтоване завдання <b>Інструкція до виконання:</b> на основі обраного завдання підготуйте звітно-підсумковий етап та етап самоаналізу	4 години
<b>Оцінювання</b>	
▪ робота на занятті	1 оцінка

### **Література**

#### *Основна література*

1. Жутикова Н.В. Учителю о практике психологической помощи. – М.: Просвещение., 1988. – 176 с.
2. Ковалев С.В. Психология семейных отношений. – М., 1987. – 180 с.
3. Професійно-орієнтовані завдання з психології / За ред. О.Л. Музики. Навчальний посібник. – 2-ге вид., перероб. і доп. - Житомир, 2010. – 587 с.
4. Шнейдер Л.Б. Психология семейных отношений. Курс лекций. – М.: Апрель-Пресс, изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. – 512 с.

#### *Додаткова література*

1. Кушнірук Т.Д. Методика діагностики стратегій розв'язання конфліктних ситуацій Д.Джонсона і Ф.Джонсона // Практична психологія і соціальна робота. – 1999. – №1. – С.24-25.
2. Торохтий В.С. Методика діагностики психологического здоровья семьи (Начало) Поліщук В.М. Психологічна готовність вчителя до праці в школі // Практична психологія і соціальна робота. - 2003. – №7. – С.35-38.
3. Торохтий В.С. Методика діагностики психологического здоровья семьи (Продолжение) Поліщук В.М. Психологічна готовність вчителя до праці в школі // Практична психологія і соціальна робота. - 2003. – №8. – С.51-65.
4. Торохтий В.С. Методика діагностики психологического здоровья семьи (Окончание) Поліщук В.М. Психологічна готовність вчителя до праці в школі // Практична психологія і соціальна робота. - 2003. – №9. – С.30-36.

#### *Контрольні питання і завдання:*

1. Які особливості надання психологічної допомоги батькам та педагогічним працівникам?
2. Проаналізуйте власне виконання професійно-орієнтованого завдання. Розробіть програму саморозвитку.

### **Тема для самостійного опрацювання (модуль III)**

#### **Тема. ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ПСИХОЛОГА З ПІДЛІТКАМИ, ЯКІ ДЕМОНСТРУЮТЬ ДЕВІАНТНУ ПОВЕДІНКУ**

1. Девіантна поведінка дітей та підлітків у контексті діяльності практичного психолога.
2. Агресивність як прояв девіантної поведінки. Допомога психолога «важким» школярам.

#### **Оцінювання**

Перевірка рівня засвоєних знань на індивідуальній консультації у викладача	1 оцінка
--	----------

### **Література**

1. Бессонова Т.П. Особенности развития ребенка в неблагополучной семье // Практична психологія і соціальна робота. - 2002. – №1. – С.39-42.
2. Маценко В. Девіантна поведінка особистості // Психолог. – 2003. - №28. – С. 14-19.

3. Маценко В.И. Психологические особенности морально-волевых качеств трудновоспитуемых подростков. – К., 1986. – 24 с.
4. Мізерна О.О. Корекційна тренінгова програма „Самовдосконалення” для подолання агресивних проявів серед підлітків // Практична психологія і соціальна робота. – 2003. – №4. – С.37-43.
5. Пономаренко И.Л. Психологическая характеристика подростков с девиантным поведением // Практична психологія і соціальна робота. – 2002. - №4. – С. 1-6.
6. Степанов В.Г. Психология трудных школьников. – М., 2001. – 336 с.
7. Трудные судьбы подростков – кто виноват? / Под ред. С.Н. Чихалова. – М.: Юридическая литература, 1991. – 336 с.
8. Трудный подросток. Причины и следствия / Под ред. В.А.Татенко. – К.: Рад школа, 1985. – 176 с.

### **ЗАВДАННЯ ДО ПІДСУМКОВОЇ ПОЗААУДИТОРНОЇ МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ (МОДУЛЬ ІІІ)**

Звіт за результатами виконання професійно-орієнтованого завдання (у письмовому вигляді).



## ВИМОГИ ДО ЕКЗАМЕНУ

- Володіти теоретичним матеріалом з тем курсу.
- Виконати всі обов'язкові завдання, передбачені робочою програмою та інструктивно-методичними матеріалами.
- Пройти перевірку рівня засвоєння знань з тем, які виносилися на самостійне опрацювання, на індивідуальній консультації у викладача.

## Структура екзаменаційного білета

Заліковий білет включає **три види** завдань.

### I. Тестове завдання (максимальна кількість балів - 20).

Приклад тестового завдання:

*Встановіть відповідність між назвою законодавчих, нормативно-правових актів України та їх змістом.*

- |  |  |
|--|--|
| 1) закон «Про освіту»;   | а) визначає мету діяльності школи та роль практичного психолога у навчально-виховному процесі;       |
| 2) закон «Про загальну середню освіту України»;                          | б) регламентує діяльність практичних психологів у галузі освіти;                                     |
| 3) Положення про психологічну службу системи освіти України;             | в) визначає основні принципи освіти та статус практичного психолога, який має сприяти їх реалізації; |
| 4) Положення про психологічну службу центру соціальних служб для молоді. | г) визначає головні завдання, обов'язки та функції психолога центру соціальних служб для молоді.     |

### II. Теоретичне питання (максимальна кількість балів - 30).

#### Теоретичні питання

1. Історія виникнення професії психолога. Діяльність практичних психологів у різних галузях.
2. Розвиток вітчизняної та зарубіжної психологічної служби в системі освіти.
3. Структура, управління та зміст діяльності психологічної служби за рубежом та в Україні. Підготовка практичних психологів в Україні та закордоном.
4. Основні види та форми роботи практичного психолога.
5. Вимоги до психологічного кабінету дошкільних, загальноосвітніх та інших навчальних закладів системи освіти.
6. Нормативно-правова база діяльності практичного психолога в системі освіти. Види документації практичного психолога та правила її ведення.
7. Етика праці психолога і кодекс поведінки.
8. Психічний розвиток дітей від народження до п'яти років та методи контролю за ним. Основні завдання та напрямки роботи психолога дитячого садка.
9. Розвиток емоційно-особистісної сфери дошкільників. Корекція афективної поведінки.
10. Проблема адаптації дитини до групи дошкільників.
11. Методи діагностики та правила оформлення результатів перевірки готовності до навчання у школі. Компоненти психологічної готовності до шкільного навчання. Напрямок роботи психолога по підготовці дитини до школи.
12. Дотримання етичних правил під час перевірки та повідомлення результатів готовності дитини до навчання у школі.
13. Адаптація дитини до школи та мотивація навчання. Психологічна допомога учням у випадку шкільної дезадаптації.
14. Проблема адаптації ліворукої дитини до навчання у школі.

15. Причини виникнення шкільної тривожності, агресивності та шкільних страхів у молодших школярів. Теоретичні основи та практичні засоби корекції шкільної тривожності, агресивності та страхів.
16. Довільність поведінки в молодшому шкільному віці та методи її розвитку.
17. Психологічні труднощі підліткового віку.
18. Роль психологічної служби у роботі з підлітками.
19. Шкільна дезадаптація у підлітковому віці. Психологічна допомога підліткам, що мають комунікативні проблеми.
20. Психологічні труднощі юнацького віку.
21. Роль психолога у професійному самовизначенні старшокласників. Соціально-психологічні тренінги у роботі зі старшокласниками.
22. Психологічна допомога соціально та педагогічно занедбаним дітям. Діагностика, профілактика та корекція соціально-педагогічної занедбаності у дітей.
23. Девіантна поведінка дітей та підлітків у контексті діяльності практичного психолога. Агресивність як прояв девіантної поведінки. Допомога психолога “важким” школярам.
24. Основні завдання психолога в роботі з батьками.
25. Робота психолога з педагогічним колективом. Психологічна допомога педагогу в організації навчального процесу. Роль психолога у попередженні та залагодженні педагогічних конфліктів.
26. Порядок переведення дитини до спеціальної школи для дітей з вадами фізичного або психічного розвитку.
27. Основні завдання, організація, зміст роботи та склад центральної психолого-медико-педагогічної консультації.
28. Основні завдання, організація, зміст роботи та склад шкільної психолого-медико-педагогічної комісії.

**Професійно-орієнтоване завдання** (виконується на екзамені). Максимальна кількість балів – 50.

## Рекомендована література до курсу

### Базова

1. Баженов В.Г. Воспитание педагогически запущенных подростков. – К.: Рад школа, 1986. – 128 с.
2. Битянова М.Р. Организация психологической работы в школе. – М.: Совершенство, 1998. – 298 с.
3. Городнова Н.М. Положення про кабінет практичного психолога в закладах освіти // Практична психологія і соціальна робота. – 2001. – №1. – С. 27.
4. Детский практический психолог: Программы и методические материалы: Учеб. пособие для студентов высш. пед. учеб. заведений / Под ред. О.А. Шаграевой, С.А. Козловой. – М.: Издательский центр «Академия», 2001. – 256 с.
5. Жутикова Н.В. Учителю о практике психологической помощи. – М.: Просвещение., 1988. – 176 с.
6. Кайл Р. Детская психология: Тайны психики ребенка (серия «Психологическая энциклопедия»). – СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2002. – 416 с.
7. Карандашев В.Н. Психология: Введение в профессию. – М.: Смысл, 2000. – С. 65-80, 105-127, 203-220, 233-246.
8. Коломінський Н.Л. Методологічні засади професійної підготовки практичного психолога // Практична психологія і соціальна робота. – 2003. – №4. – С. 12-13.
9. Кон И.С. Психология ранней юности. – М., 1989. – 234 с.
10. Мир детства. Дошкольник / Под ред. А.Г. Хрипковой. – М., 1979. – 416 с.
11. Мудрик А.В. Время поисков и решений, или Старшеклассникам о них самих. – М., 1990. – 236 с.
12. Овчарова Р.В. Практическая психология в начальной школе. – М.: «Сфера», 2001. – С. 135-437.
13. Овчарова Р.В. Практическая психология в начальной школе. – М.: «Сфера», 2001. – С. 239-295, 314-437.
14. Овчарова Р.В. Технологи практического психолога образования. – М., – 2000. – С. 20-219.
15. Пашнев Б.К. Планирование деятельности практических психологов // Практична психологія і соціальна робота. – 2003. – №2-3. – С. 25-27.
16. Печерина К.Л. и др. Дети раннего возраста в дошкольных учреждениях: Кн. Для воспитателя детского сада. – М.: Просвещение, 1998. – 144 с.
17. Практическая психология образования: Учебное пособие 4-е изд./ Под ред. И.В. Дубровиной. – СПб.: Питер, 2004. – С. 16-175, 532-579.
18. Практическая психология образования: Учебное пособие 4-е изд./ Под ред. И.В. Дубровиной. – СПб.: Питер, 2004. – С. 16-175, 532-579.
19. Прикладная конфликтология: Хрестоматия / Сост. К.В. Сельченко. – Мн.: Харвест, 1999. – 624 с.
20. Професійно-орієнтовані завдання з психології / За ред. О.Л. Музики. Навчальний посібник. – 2-ге вид., перероб. і доп. - Житомир, 2010. – 587 с.
21. Репнова Т. Планування роботи практичного психолога // Психолог. – 2003. - №2. – С. 3-15.
22. Робота психолога та соціального педагога в закладах освіти. Збірник нормативних документів / Укладач: І.С. Загурська. – Житомир, 2010. – 83 с.
23. Сироватко О. Документація практичного психолога // Психолог. – 2002. – №10. – С. 3-6.
24. Степанов В.Г. Психология трудных школьников. – М., 2001. – 336 с.
25. Фридман Л.М. О концепции школьной психологической службы // Вопр. психологии. – 2001. – №1. – С. 97-106.

26. Фридман Л.М., Кулагина И.Ю. Психологический справочник учителя. – М., 1998. – С. 21-29, 257-274.
27. Шнейдер Л.Б. Психология семейных отношений. Курс лекций. – М.: Апрель-Пресс, изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. – 512 с.

#### Додаткова

1. Бадалова М.В. Профессиональная рефлексия практических психологов: опыт изучения // Практична психологія і соціальна робота. – 2002. – №4. – С. 28-30.
2. Баженова Л. Адаптація дитини шестилітнього віку до навчання у школі // Психолог. – 2003. - № 29. – С. 6-8.
3. Байер О.М. Психічна саморегуляція старших дошкільників (психолого-педагогічні умови розвитку) // Практична психологія і соціальна робота. – 2004. - №7. – С. 70-73.
4. Баркан А.И. Практическая психология для родителей, или как научиться понимать своего ребенка. – М., 2000. – 432 с.
5. Бастун Н. Індивідуальний підхід до учнів з високою тривожністю // Психолог. – 2003. - №33. – С. 18-19.
6. Бессонова Т.П. Особенности развития ребенка в неблагополучной семье // Практична психологія і соціальна робота. - 2002. – №1. – С.39-42.
7. Боговарова О. Психологічна готовність дитини до навчання в школі // Психолог. – 2003. - №29. – С.80.
8. Богучарова О.І. Шкільні страхи шестирічок та їх запобігання завдяки поведінці опанування // Практична психологія і соціальна робота. – 2002. - № 5. – С. 1-3.
9. Васьковская С.В., Горностай П.П. Психологическое консультирование: Ситуационные задачи. – К.: Вища школа, 1996. – 192 с.
10. Володарская И.Я., Лизунова Н.М. Система подготовки психологов в США // Вестник МГУ. – 1990. – С. 57-68.
11. Дмитренко А.К. Мотиваційні та світоглядні аспекти вибору професії психолога // Практична психологія і соціальна робота. – 2002. – №4. – С. 31-33.
12. Дубовский С.Ф. Программа диагностики интеллектуальной готовности к школе // Журнал практического психолога. – 1997. – №5. – С. 6-12.
13. Жулідова Л. Інтелектуальні ігри в розвитку дошкільнят // Дошкільне виховання. – 2000. – №2. – С. 14-15.
14. Занюк С.С. Психологія мотивації та емоцій. – Луцьк, 1997. – 180 с.
15. Иванов С.И. Одинокие дети. – М.: Молодая гвардия, 1991. – 318 с.
16. Калька Н., Макаренко С. Рекомендації батькам щодо готовності шестирічок до школи // Психолог. – 2002. - № 41. – С. 28-30.
17. Карпенко Н. Профілактика дитячих страхів // Дошкільне виховання. – 2003. - № 9. – С. 14-15.
18. Корнієнко І.О. Професійні орієнтації в системі життєвих стратегій старшокласника // Практична психологія і соціальна робота, 2000. – №5. – С.35-38.
19. Корніяка О.М. Комунікативна гра як засіб становлення і розвитку культури спілкування підлітка // Практична психологія і соціальна робота. – 2004. – №2. – С. 77-80.
20. Кочерга О., Васильев О. Психічне здоров'я дитини // Психолог. – 2003. - № 42. – С. 17-29.
21. Кравцова Е.Е. Психологические проблемы готовности детей к обучению в школе. – М.: Педагогика, 1991. – 152 с
22. Кулагина И.Ю. Возрастная психология. Развитие ребенка от рождения до 17 лет. – М., 1999. – 176 с.

23. Кушнірук Т.Д. Методика діагностики стратегій розв'язання конфліктних ситуацій Д.Джонсона і Ф.Джонсона // Практична психологія і соціальна робота. – 1999. – №1. – С.24-25.
24. Лабиринты одиночества: Пер. с англ. / под ред. Е.Н. Покровского. – М.: Прогресс, 1989. – 624 с.
25. Лаврентьева Г. Готовність дитини до школи: складові успішності навчання // Дошкільне виховання. – 2000. – №9. – С. 3-5.
26. Лебедев С.Г. Психологический тренинг развития самосознания у подростков // Практична психологія і соціальна робота. – 2004. – №5. – С. 61-73.
27. Литвенко І.С. Развитие словникового запаса детей младшего и среднего дошкольного возраста // Практична психологія і соціальна робота. – 2002. - №1. – С. 28-33.
28. Мазур А.В. Артотерапія та дитяча гра як засоби корекції страху у дошкільників та дітей 6-7 років // Практична психологія і соціальна робота, 2001. – №6. – С. 5-11.
29. Мазур А.В. Страх як психологічна проблема особистості // Практична психологія і соціальна робота. – 2002. - № 3. – С. 25-28.
30. Максименко С.Д., Ільїна Т.Д. До проблеми розробки освітньо-кваліфікаційної характеристики сучасного психолога // Практична психологія і соціальна робота. – 1999. – №1. – С. 2-6.
31. Максимова Н. Психокорекційна робота з молодшими школярами // Психолог. – 2002. - № 37. – С. 6-8.
32. Марушкіна О.Є. Проблема шкільної дезадаптації у дітей молодшого шкільного віку // Практична психологія і соціальна робота. – 2003. - № 2-3. – С. 10-12.
33. Матвійчук В.Є. Програма розвитку емоційно-особистісної сфери дошкільника // Практична психологія і соціальна робота. – 2003. - №2-3. – С. 41-57.
34. Маценко В. Девіантна поведінка особистості // Психолог. – 2003. - №28. – С. 14-19.
35. Маценко В.И. Психологические особенности морально-волевых качеств трудновоспитуемых подростков. – К., 1986. – 24 с.
36. Мельник Ю.Б. Формування культури здоров'я учнів як важлива складова роботи практичного психолога // Практична психологія і соціальна робота. – 2003. – №2-3. – С. 126-132.
37. Мізерна О.О. Корекційна тренінгова програма „Самовдосконалення” для подолання агресивних проявів серед підлітків // Практична психологія і соціальна робота. – 2003. – №4. – С.37-43.
38. Павленко Т. Емоційний розвиток дітей // Психолог. – 2002. - №41. – С. 8-9.
39. Подмазін С., Сироватко О. Реабілітаційна функція соціально – психологічної служби // Психолог. – 2002. - №8. – С. 5-6.
40. Поліщук В.М. Психологічна готовність вчителя до праці в школі // Практична психологія і соціальна робота. - 2001. – №2. – С.8-10.
41. Поліщук С.А. Развитие волевых качеств у детей младшего школьного возраста // Практична психологія і соціальна робота. – 2002. - №4. – С. 12-14.
42. Полное руководство по детской психотерапии / Пер. с англ. Ю. Брянцева. – М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2002. – 640 с.
43. Пономаренко И.Л. Психологическая характеристика подростков с девиантным поведением // Практична психологія і соціальна робота. – 2002. - №4. – С. 1-6.
44. Пономаренко Л.И. Тренинг развития рефлексивности у подростков // Практична психологія і соціальна робота. – 2002. – №3. – С. 8-17.
45. Профессиональный кодекс этики для психологов. Бонн, ФРГ, 1986 г. // Вопр. психологии. – 1990. – №6. – С. 148-153.
46. Психокоррекционная работа по предупреждению агрессивности детей младшего школьного возраста // Практична психологія і соціальна робота, 1998. – №1-2. – С. 12-14.

47. Психотерапия детей и подростков. 2-е изд. / Под ред. Ф. Кендалла. – СПб.: Питер, 2002. – 432 с.
48. Рудчук Г.К., Андрійчук І.П. Підготовка особистості майбутніх практичних психологів // Практична психологія і соціальна робота. – 2003. – №4. – С. 18-20.
49. Соцька М. Оцінювання діяльності психолога закладу освіти // Психолог. – 2003. - №8. – С. 10-15.
50. Степанов В.Г. Психология трудных школьников. – М., 2001. – 336 с.
51. Степанова М.А. О критериях профессионализма школьного психолога // Вопр. психологии. – 2002. – №1. – С. 88-94.
52. Токаренко Л. Психологічна служба в дитячому садку необхідна // Дошкільне виховання. – 2000. – №7. – С. 7.
53. Торохтий В.С. Методика диагностики психологического здоровья семьи (Начало) Поліщук В.М. Психологічна готовність вчителя до праці в школі // Практична психологія і соціальна робота. - 2003. – №7. – С.35-38.
54. Торохтий В.С. Методика диагностики психологического здоровья семьи (Продолжение) Поліщук В.М. Психологічна готовність вчителя до праці в школі // Практична психологія і соціальна робота. - 2003. – №8. – С.51-65.
55. Торохтий В.С. Методика диагностики психологического здоровья семьи (Окончание) Поліщук В.М. Психологічна готовність вчителя до праці в школі // Практична психологія і соціальна робота. - 2003. – №9. – С.30-36.
56. Трудные судьбы подростков – кто виноват? / Под ред. С.Н. Чихалова. – М.: Юридическая литература, 1991. – 336 с.
57. Трудный подросток. Причины и следствия / Под ред. В.А.Татенко. – К.: Рад школа, 1985. – 176 с.
58. Формирование личности старшеклассника / Под ред. И.В.Дубровиной. – М., 1989. – 400 с.
59. Чейпи Дж. Готовность к школе: Как родители могут подготовить детей к успешному обучению в школе. – М., 1992. – 128 с.
60. Якимчук О. Організація адаптаційного періоду учнів 1-х і 5-х класів // Психолог. – 2003. - № 40. – С. 15-19.

#### **Інформаційні ресурси**

1. <http://psyua.com.ua/page/zakon.php>
2. <http://www.dipsm.org.ua/all/1790>
3. <http://nfau.in.ua/studentu/psy-hologichna-sluzhba-nfau/normaty-vni-dokumenty-psy-hologichnoyi-sluzhby-nfau/>
4. [http://kodeksy.com.ua/zakoni\\_ukraini.htm](http://kodeksy.com.ua/zakoni_ukraini.htm)
5. [http://www.zippo.net.ua/index.php?page\\_id=562](http://www.zippo.net.ua/index.php?page_id=562)

## КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПМР ТА ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Вид завдання	Оцінка	Вимоги до знань та умінь студентів
<b>Тестове</b> (5 завдань)	4 бали	Правильна відповідь на тестове завдання.
	0 балів	Неправильна відповідь на тестове завдання.
<i>Максимальна кількість балів</i>	<b>20 балів</b>	
<b>Теоретичне</b> (одне з двох запропонованих завдань на вибір)	0-9 балів	Несвідоме, механічне відтворення матеріалу зі значними помилками та відсутністю логічних зв'язків між твердженнями; судження необґрунтовані. При відповіді не використовуються основні поняття, що входять до категоріального апарату аналізованої проблеми. Відповідь містить стилістичні та граматичні помилки.
	10-16 балів	Свідоме відтворення матеріалу з незначними змістовими помилками; дещо порушено логічність та послідовність викладу; недостатньо проявляється самостійність мислення. При відповіді використовуються основні поняття теми, однак не розкривається їх значення та не обґрунтовується доречність їх застосування. Відповідь стилістично правильна, містить незначні граматичні помилки.
	17-23 бали	Свідоме та повне відтворення матеріалу з деякими незначними неточностями; виклад матеріалу логічний і достатньо обґрунтований. Не всі використані при відповіді поняття доречні, тлумачення деяких з них поверхові та не точні. Відповідь стилістично та граматично правильна.
	24-30 балів	Виклад матеріалу чітко структурований, логічно обґрунтований, умовисновки переконливі. Теоретичні твердження ілюструються власними прикладами, що свідчить про високий рівень розуміння та вміння виділити практичне значення теоретичних положень. Всі використані у відповіді поняття доречні та правильно пояснені, що свідчить про володіння категоріальним апаратом аналізованої проблеми. Відповідь стилістично та граматично правильна.
<i>Максимальна кількість балів</i>	<b>30 балів</b>	
<b>Професійно-орієнтоване</b> (1 завдання)	50-46 балів	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Правильно визначено практичну спрямованість завдання.</li> <li>• Проаналізовано власний досвід виконання подібних завдань.</li> <li>• Представлено бібліографічний опис літератури з аналізованої проблеми.</li> <li>• Визначено проблемні питання, виділені в результаті попереднього аналізу.</li> <li>• Обґрунтовано (спростовано) необхідність звернення до фахівців із виділених проблемних питань.</li> <li>• Розроблено розгорнутий план виконання завдання.</li> <li>• Підібрано та обґрунтовано методи виконання завдання.</li> <li>• Передбачено проблемні моменти під час реалізації плану та можливості їх уникнення, описано варіанти дій у таких ситуаціях.</li> <li>• Проаналізовано повноту та правильність виконання</li> </ul>

		<p>завдання.</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Відповідь стилістично та граматично правильна, доречно використані професійні терміни.</li> </ul>
	45-38 бали	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Правильно визначено практичну спрямованість завдання.</li> <li>• Проаналізовано власний досвід виконання подібних завдань.</li> <li>• Представлено бібліографічний опис літератури з аналізованої проблеми.</li> <li>• Визначено проблемні питання, виділені в результаті попереднього аналізу.</li> <li>• Не обґрунтовано необхідність звернення до фахівців із виділених проблемних питань.</li> <li>• План виконання завдання лише частково відображає змістовні напрямки роботи стосовно вирішення описаної проблеми.</li> <li>• Не висвітлено основної мети підібраних методів виконання завдання.</li> <li>• Передбачено проблемні моменти під час реалізації плану та можливості їх уникнення, описано варіанти дій у таких ситуаціях.</li> <li>• Проаналізовано повноту та правильність виконання завдання.</li> <li>• Відповідь стилістично та граматично правильна, доречно використані професійні терміни.</li> </ul>
	30-37 балів	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Неточно визначено практичну спрямованість завдання.</li> <li>• Проаналізовано власний досвід виконання подібних завдань.</li> <li>• Представлено обмежений бібліографічний опис літератури з аналізованої проблеми.</li> <li>• Частково визначено проблемні питання, виділені в результаті попереднього аналізу.</li> <li>• Не обґрунтовано необхідність звернення до фахівців із виділених проблемних питань.</li> <li>• План виконання завдання не відображає змістовних напрямків роботи стосовно вирішення описаної проблеми.</li> <li>• Не висвітлено основної мети підібраних методів виконання завдання.</li> <li>• Передбачено проблемні моменти під час реалізації плану та</li> </ul>



		<p>можливості їх уникнення, описано варіанти дій у таких ситуаціях.</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Проаналізовано повноту та правильність виконання завдання.</li> <li>• Відповідь містить стилістичні та граматичні помилки, не дотримано наукового стилю викладу матеріалу.</li> </ul>
0-29 балів		<ul style="list-style-type: none"> <li>• Не визначено практичну спрямованість завдання.</li> <li>• Не проаналізовано власний досвід виконання подібних завдань.</li> <li>• Представлено обмежений бібліографічний опис літератури з аналізованої проблеми.</li> <li>• Частково визначено проблемні питання, виділені в результаті попереднього аналізу.</li> <li>• Не обґрунтовано необхідність звернення до фахівців із виділених проблемних питань.</li> <li>• Відсутній розгорнутий план виконання завдання.</li> <li>• Не вказано методи виконання завдання.</li> <li>• Не описано можливості уникнення проблемних моменти під час реалізації плану та не представлено варіантів дій у таких ситуаціях.</li> <li>• Відсутній самоаналіз повноти та правильності виконання завдання.</li> <li>• Відповідь містить стилістичні та граматичні помилки, не дотримано наукового стилю викладу матеріалу.</li> </ul>
<b>Максимальна кількість балів</b>	<b>50 балів</b>	
<b>Всього</b>	<b>100 балів</b>	

### Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	<b>A</b>	відмінно	зараховано
82-89	<b>B</b>	добре	
74-81	<b>C</b>		
64-73	<b>D</b>	задовільно	
60-63	<b>E</b>		
35-59	<b>FX</b>	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	<b>F</b>	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

### ЕТИЧНИЙ КОДЕКС ПСИХОЛОГА

*Прийнятий на I Установчому з'їзді Товариства психологів України 18 грудня 1990р.*

#### **1. Відповідальність**

- 1.1. Психологи несуть особисту відповідальність за свою роботу.
- 1.2. Психологи зобов'язані всіляко запобігати і не допускати антигуманних наслідків у своїй професійній діяльності.
- 1.3. Психологи повинні утримуватись від будь-яких дій чи заяв, що загрожують недоторканності особи; не мають права використовувати свої знання і становище з метою приниження людської гідності, пригнічування особистості або маніпулювання нею; несуть відповідальність за додержання пріоритету інтересів людини.
- 1.4. На психологів покладається відповідальність за надійність використовуваних методів та їх програмного забезпечення, валідність обробки даних досліджень, у тому числі тих, які проводяться з використанням комп'ютерних технологій.
- 1.5. Психологи застосовують лише ті знання, якими вони володіють відповідно до своєї кваліфікації, повноважень і соціального статусу.

#### **2. Компетентність**

- 2.1. Психологи постійно поповнюють свої знання про нові наукові досягнення в галузі їхньої діяльності, беруться за розв'язання тільки тих завдань, які належать до сфери їх компетенції. У разі неспосильності завдання психолога передають його іншому досвідченому фахівцеві або допомагають людині, яка звернулася за підтримкою, налагодити контакт з професіоналами, що можуть надати адекватну допомогу.
- 2.2. Психологи не застосовують методів і процедур, не апробованих центральними органами Товариства психологів України. У тих випадках, коли психологічні методики лише проходять випробування (з дозволу контрольних органів Товариства), психологи, проводячи експеримент з обмеженим контингентом досліджуваних, попереджають їх про застосування неперевіраних методів і технічних пристроїв або про свій недостатній рівень оволодіння ними.
- 2.3. Психолог публікує під своїм ім'ям лише ту працю, яка повністю виконана ним самим або містить істотний власний внесок; недопустима публікація з метою особистої, матеріальної вигоди недостатньо підготовлених праць, невалідизованих методик, а психолог не може виконувати практичної роботи, не маючи належної кваліфікації та досвіду.
- 2.4. Психолог прагне до адекватних знань про свої індивідуальні якості та особливості і визначення меж власних професійних можливостей. Особистісні психологічні проблеми (які негативно впливають на якість виконання обов'язків) можуть бути показником професійної непридатності і мають якомога швидше коригуватись та розв'язуватись психологом.

#### **3. Захист інтересів клієнта**

- 3.1. Психологи суворо дотримуються принципу добровільної участі клієнта в обстеженнях. Під час роботи з дітьми, пацієнтами з тяжкими психічними розладами (тобто в крайніх

випадках) допускаються відхилення від принципу добровільності, але в межах законодавчих норм; обов'язком психолога є намагання налагодити з клієнтом співробітництво. Психологи утримуються від непотрібних лікувань клієнта.

- 3.2. Психологи, вступаючи у контакт із особами, для яких вони є обов'язково-примусовим (наприклад, у разі проведення психологічної експертизи), не мають права змушувати клієнта повідомляти відомості поза його волею, не можуть вживати примусових заходів для отримання даних, окрім випадків, коли така інформація сприятиме безпеці оточуючих або самого клієнта.
- 3.3. Психологи не беруть участі в діях, спрямованих проти свободи особи. Вони не мають права змушувати клієнта розповідати про свою життєву філософію, політичні, релігійні чи етичні переконання, не повинні вимагати відмовитися від них.
- 3.4. Психологи беруть на себе професійну відповідальність за кваліфіковане обстеження, консультування, лікування. Вони домовляються про терміни завершення своєї діяльності або доцільність направлення клієнта до іншого компетентного спеціаліста. Відповідальність з психолога знімається, якщо він упевнився, що інший спеціаліст узяв відповідальність за клієнта на себе.
- 3.5. Психологи не мають матеріальних або особистих привілеїв, не можуть використовувати свої знання і становище, довірливе ставлення і залежність клієнта у власних корисливих інтересах. У тих випадках, коли послуги є платними, про фінансові умови домовляються заздалегідь; не встановлюється додаткова оплата за консультації і не береться плата з тих, кого психолог навчає або збирається екзаменувати. Якщо клієнт може отримати психологічну допомогу безкоштовно або меншим коштом в іншого фахівця, то психолог інформує про це клієнта.
- 3.6. Психолог уникає встановлення неофіційних взаємин з клієнтом, якщо не може стати на перешкоді проведення діагностичної, консультаційної і корекційної роботи з ним. Між психологом і клієнтом не повинно бути статевої близькості у період, коли психолог несе відповідальність за нього.
- 3.7. Психолог має право вирішувати, на якому етапі консультування або лікування можна дати об'єктивний професійний висновок, а у випадках, коли він не може діяти в інтересах клієнта, роз'яснює йому і батькам (опікунам, піклувальникам) реальний стан справ.
- 3.8. Висновок за результатами проведеного обстеження чи лікування робить сам психолог, він не може перекладати це на інших. Психолог повинен чітко і однозначно формулювати висновок, так щоб його можна було правильно зрозуміти і використати отримані дані на користь клієнта.
- 3.9. Психолог не робить висновків і не дає порад, не маючи достовірних знань про клієнта або ситуацію, в якій він перебуває. У звіті (висновку) психолога має міститися лише необхідна і водночас достатня, що відзначається цілковитою надійністю результатів, інформація для розв'язання поставленого завдання, мають вказуватися межі здійснюваних досліджень, характер виявлених симптомів — постійний чи тимчасовий.
- 3.10. Психолог у доступній формі повідомляє обстежуваного про поставлений діагноз і методи та засоби допомоги. При цьому він зобов'язаний обачливо і обережно висловлюватися щодо виявлених патологій у психічному стані клієнта. Психолог обов'язково попереджає про тих, хто і для чого може використати ці дані; він не може приховувати від людини, які офіційні рішення можуть бути винесені на підставі висновку. Психолог уповноважений особисто запобігати некоректному і неетичному використанню результатів досліджень і повинен виконувати цей обов'язок незалежно від посадової субординації.

#### **4. Конфіденційність**

- 4.1. Психолог зобов'язаний додержуватися конфіденційності в усьому, що стосується взаємин з клієнтом, його особистого життя і життєвих обставин. Виняток становлять випадки, коли виявлені симптоми є небезпечними для клієнта та інших людей, і психолог зобов'язаний поінформувати тих, хто може надати кваліфіковану допомогу. Конфіденційності можна не дотримуватись, якщо клієнт просить або згоджується, аби в його інтересах інформацію було передано іншій особі.
- 4.2. Психолог не збирає додаткових відомостей про обстежуваного без його згоди і задовольняється лише тією інформацією, яка потрібна для виконання професійного завдання. Запис на магнітну стрічку і відеоплівку, фотографування і занесення інформації про клієнта до комп'ютерних банків даних здійснюються лише за згодою учасників.
- 4.3. Психолог зобов'язаний оберігати професійну таємницю, не поширювати відомостей, отриманих у процесі діагностичної і корекційної роботи, додержуватись анонімності імені клієнта (наприклад, під час навчання, в публікаціях). Для демонстрації і прослуховування будь-яких матеріалів потрібний письмовий дозвіл людини, за чією згодою вони були записані; на вимогу клієнта матеріали негайно знищуються.
- 4.4. Документація роботи психологів повинна вміщувати лише професійно необхідні матеріали. До цих матеріалів, пов'язаних з конфіденційним змістом діяльності психологів, має виключатися доступ сторонніх осіб. У тих же випадках, коли психологи звертаються за допомогою до інших фахівців, потрібно спеціально ознайомити їх з питаннями, що стосуються умов і терміну зберігання таких матеріалів, а також обмежень у використанні інформації про клієнта і попередити про міру відповідальності за невиконання правила конфіденційності.
- 4.5. Якщо психолог не в змозі надалі виконувати свої функції, він з'ясовує, чи потрібно зберігати матеріали (також і інформацію, занесену до комп'ютера). В разі потреби психолог повинен передати виконання покладених на нього функцій іншому фахівцеві.
- 4.6. Психолог інформує клієнтів про правила конфіденційності. Смерть або зникнення обстежуваного не звільняє психолога від необхідності зберігати професійну таємницю.
- 4.7. Психолог не передає методичних матеріалів особам, які не уповноважені здійснювати психологічну діяльність; не розкриває суті і призначення конкретної методики (за винятком доступних роз'яснень правоохоронним і судовим органам).

#### **5. Етичні правила психологічних досліджень**

- 5.1. Планування психологічних досліджень передбачає дотримання таких умов: визначення об'єкта дослідження; чітке й однозначне формулювання його мети і завдань; встановлення контингенту обстежуваних; прогнозування можливостей використання одержаних результатів (наприклад, оцінювання перспективи професійної успішності, формування спільного колективу, психологічного втручання тощо). Психолог самостійно вибирає методи роботи, керуючись при цьому вимогами максимальної ефективності та наукової обґрунтованості.
- 5.2. Психолог забезпечує цілковиту надійність результатів, відповідає за рішення, які приймають офіційні особи на основі його висновків та рекомендацій, запобігає можливим помилкам в діяльності непрофесіоналів, котрі допомагають у роботі, але не ознайомлені з вимогами, що стосуються обмежень у використанні інформації про досліджуваних. Психолог несе відповідальність за правильне і доступне роз'яснення непрофесіоналам суті застосовуваних психологічних методів, а також за можливі антигуманні наслідки. Щодо психолога використовується принцип, аналогічний

принципу презумпції невинності у судочинстві. Вина психолога в порушенні Етичного кодексу повинна бути доведена Комісією з етики Товариства психологів України.

- 5.3. Психолог зводить до мінімуму ризик ненавмисного негативного впливу на тих, хто бере участь в експерименті. Коли очікується, що дослідження або лікування може викликати у клієнта психогенну реакцію, психолог повинен отримати дозвіл на проведення роботи з ним Комісії з етики. Якщо умови експерименту потребують необізнаності досліджуваних з його суттю і результатами, психолог має пересвідчитися в тому, що це не завдасть шкоди жодному з учасників досліджу. Такі відомості можуть бути розкриті після завершення експериментальної програми.
- 5.4. Психолог заздалегідь інформує клієнтів про право відмовитись від участі в дослідженні. Коли ж попри це вони дають згоду взяти участь у експерименті, психолог має переконатися в тому, що таке рішення прийняте незалежно від нього або інших осіб (наприклад, батьків, опікунів, піклувальників, які наполягають пройти обстеження).

## **6. Кваліфікована пропаганда психології**

- 6.1. Психологи інформують науковців, учителів, лікарів, широку громадськість про свою галузь діяльності на основі об'єктивних, точних даних таким чином, щоб не дискредитувати професію психолога і психологію як науково-практичний комплекс.
- 6.2. Психолог не виступає з публічними заявами для реклами або самореклами. Вміщуючи у засобах масової інформації оголошення про надання психологічних послуг населенню, він повідомляє лише своє ім'я, адресу, номер телефону, професійну кваліфікацію, науковий ступінь, галузь психології, години прийому. В рекламному проспекті не може йтися про суми гонорару, не даються гарантії, не перелічуються здобутки і успішні випадки лікування, консультування. Оголошення мають містити інформацію про мету курсів, а не обіцянки стосовно досягнення специфічних результатів. Психолог повинен брати професійну участь у навчальних програмах для населення, однак він має право робити це лише за умови, якщо вони виключають сумнівні методи і неефективні процедури.
- 6.3. Поради психолога у засобах масової інформації мають подаватися в узагальненій формі, без посилань на конкретні факти і ситуації, щоб не допустити розголошення конфіденційної інформації. Усні виступи, друковані матеріали, аудіовізуальна та інші публікації, в яких наводяться з ілюстративною метою клінічні випадки, повинні виключати ідентифікування особи, групи чи організації. Методики публікуються лише у формі, яка дає змогу зберегти їх валідність та надійність.

## **7. Професійна кооперація**

- 7.1. Психолог, ведучи професійну дискусію, не повинен дискредитувати колег або представників інших професій, які використовують ті ж або інші наукові методи, він має виявляти повагу до наукових шкіл і напрямків. Психолог цінує професійну компетентність, високу культуру, ерудицію, відповідальне ставлення до справи колег та представників інших професій. Якщо ж психолог виявить ненауковість чи неетичність у професійній діяльності колеги, він повинен сприяти виправленню ситуації. У разі неуспіху цих зусиль психолог може виступити з об'єктивною, аргументованою критикою роботи колеги у психологічному співтоваристві. У тих же випадках, коли критика на адресу члена Товариства є суб'єктивною, упередженою, він має право звернутися до Комісії з етики, висновок якої може використати для спростування несправедливих оцінок чи критики.
- 7.2. Психолог не може застосовувати маніпулятивні методи для здобуття прихильності і привернення на свій бік клієнтури, не повинен намагатися стати монополістом у своїй галузі. Про досягнуті результати в теоретичній і практичній психології він зобов'язаний

інформувати психологічну громадськість, ділитися набутим під час своєї професійної діяльності досвідом.

- 7.3. Розв'язуючи конкретні завдання обстеження, консультування і лікування людей, психолог вирішує, чи може він використати знання, технічні й адміністративні можливості інших фахівців на благо клієнта за згодою клієнта вступити в контакт з ними, зокрема особами, які лікують або лікували його раніше. Психолог бере відповідальність за клієнта, лише переконавшись, що той не має клієнтурних стосунків з іншими психологами.
- 7.4. Психолог забезпечує персонал адекватною інформацією про клієнтів, які користуються його послугами, передає у розпорядження колег тільки надійні й валідизовані психологічні методи, технічний інструментарій і відкриття. Всі професійні взаємовідносини будуються на основі Закону про авторські права.
- 7.5. У вирішенні спірних питань психолог керується положенням даного Етичного кодексу. Арбітром може бути Комісія з етики Товариства психологів України.
- 7.6. За порушення чинного законодавства, Статусу Товариства психологів та Етичного кодексу на психолога можуть бути накладені Комісією з етики такі стягнення:
  - попередження;
  - догана;
  - виключення з членів Товариства.

У разі виявлення порушень психологами, які не є членами Товариства, Комісія з етики звертається до інших громадських організацій чи державних установ з тим, щоб вони вжили необхідних заходів до винного.

- 7.7. Рішення Комісії з етики може бути скасоване Президією або з'їздом Товариства психологів.

Затверджено  
Наказ Міністерства  
освіти України  
03.05.99 № 127  
(у редакції наказу МОН  
України від 02.07.2009 № 616)

Зареєстровано в Міністерстві  
юстиції України  
23.07.2009 р.  
за № 687/16703

## ПОЛОЖЕННЯ ПРО ПСИХОЛОГІЧНУ СЛУЖБУ СИСТЕМИ ОСВІТИ УКРАЇНИ

### І. Загальні положення

- 1.1. Психологічна служба в системі освіти – це сукупність закладів, установ, підрозділів і посад, що складають єдину систему, основу якої становлять фахівці у сфері практичної психології, соціальні педагоги, методисти, дериватори (завідувачі) навчально-методичних кабінетів (центрів) психологічної служби.  
Основною метою діяльності психологічної служби є психологічне забезпечення та підвищення ефективності педагогічного процесу, захист психічного здоров'я і соціального благополуччя усіх його учасників: вихованців, учнів, студентів, педагогічних і науково-педагогічних працівників.  
Соціально-педагогічний патронаж спрямований на надання соціально-педагогічної допомоги соціально незахищеним категоріям вихованців, учнів і студентів з метою подолання ними життєвих труднощів та підвищення їхнього соціального статусу.
- 1.2. Психологічна служба забезпечує своєчасне і систематичне вивчення психофізичного розвитку вихованців, учнів і студентів, мотивів її поведінки і діяльності з урахуванням вікових, інтелектуальних, фізичних, статевих та інших індивідуальних особливостей, створення умов для саморозвитку та самовиховання, сприяє виконанню освітніх і виховних завдань навчальних закладів.
- 1.3. Психологічна служба у своїй діяльності керується Конституцією України, Законами України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту», «Про позашкільну освіту», «Про дошкільну освіту», іншими нормативно-правовими актами та цим Положенням.
- 1.4. Діяльність психологічної служби в системі освіти України забезпечується практичними психологами, соціальними педагогами, методистами та директорами (завідувачами) навчально-методичних кабінетів (центрів). За своїм статусом працівники служби належать до педагогічних працівників і, відповідно до чинного законодавства, користуються всіма правами і гарантіями, передбаченими для них.
- 1.5. Психологічна служба співпрацює з органами охорони здоров'я, праці та соціального захисту населення, сім'ї, молоді та спорту, внутрішніх справ, іншими органами виконавчої влади, а також громадськими організаціями.
- 1.6. Це Положення визначає основні завдання, зміст діяльності, структуру, управління і фінансування психологічної служби системи освіти України в цілому.
- 1.7. Посади практичних психологів і соціальних педагогів уводяться в штатні розписи навчальних закладів і установ освіти за умови наявності спеціалістів з фаховою освітою

в межах коштів, передбачених єдиним кошторисом витрат відповідно до нормативів чисельності практичних психологів і соціальних педагогів, згідно з додатком.

## II. Основні завдання психологічної служби

- 2.1. **Основні завдання** психологічної служби системи освіти України полягають у:
- сприянні повноцінному розвитку особистості вихованців, учнів, студентів на кожному віковому етапі, створенні умов для формування у них мотивації до самовиховання і саморозвитку;
  - забезпеченні індивідуального підходу до кожного учасника навчально-виховного процесу на основі його психолого-педагогічного вивчення;
  - профілактиці і корекції відхилень в інтелектуальному і психофізичному розвитку вихованців, учнів, студентів.
- 2.2. Основними **видами діяльності** психологічної служби є:
- діагностика** - психологічне обстеження вихованців, учнів, студентів, їхніх груп та колективів, моніторинг змісту і умов індивідуального розвитку вихованців, учнів, студентів, визначення причин, що ускладнюють їх розвиток та навчання;
- корекція** - здійснення психолого-медико-педагогічних заходів з метою усунення відхилень у психофізичному та індивідуальному розвитку і поведінці, схильності до залежностей та правопорушень, подолання різних форм девіантної поведінки, формування соціально корисної життєвої перспективи;
- реабілітація** - надання психолого-педагогічної допомоги вихованцям, учням, студентам, які перебувають у кризовій ситуації (постраждали від соціальних, техногенних, природних катастроф, перенесли тяжкі хвороби, стреси, переселення, зазнали насильства тощо), з метою адаптації до умов навчання і життєдіяльності;
- профілактика** - своєчасне попередження відхилень у психофізичному розвитку та становленні особистості, міжособистісних стосунках, запобігання конфліктним ситуаціям у навчально-виховному процесі;
- прогностика** – розробка та застосування моделей поведінки групи та особистості у різних умовах, проектування змісту і напрямків індивідуального розвитку вихованців, учнів, студентів і складання на цій основі життєвих планів, визначення тенденцій розвитку груп та міжгрупових відносин.
- 2.3. Психологічна служба системи освіти України **функціонує на трьох рівнях:**
- науковому**, на якому вивчає закономірності психічного розвитку і формування особистості вихованців, учнів, студентів з метою розробки методів і методик професійного застосування психологічних знань;
- прикладному**, на якому здійснює соціально-психологічне забезпечення процесу навчання і виховання, включаючи розробку навчальних програм, підручників, професійну підготовку і підвищення кваліфікації фахівців;
- практичному**, на якому забезпечує безпосередню роботу практичних психологів, соціальних педагогів у навчальних закладах.
- 2.4. Діяльність психологічної служби включає такі **основні напрями:**
- консультативно-методична допомога** всім учасникам навчально-виховного процесу з питань навчання, виховання і розвитку вихованців, учнів, студентів, допомога органам державного управління у плануванні освітньої діяльності;
- просвітницько-пропагандистська робота** з підвищення психологічної культури в навчальних закладах та у сім'ї;
- превентивне виховання** (через засоби масової інформації, під час навчальної діяльності в рамках навчальних програм або як окремого предмета), метою якого є



формування у вихованців, учнів, студентів орієнтації на здоровий спосіб життя та захист психічного здоров'я, профілактика алкоголізму, наркоманії, ВІЛ-інфекції і злочинності.

### III. Структура та управління психологічною службою

3.1. Психологічна служба в системі освіти України складається з таких **основних ланок**:

- Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи;
- навчально-методичного кабінету (центру) в Автономній Республіці Крим, обласних, Київського і Севастопольського міських, районних (міських) навчально-методичних кабінетів (центрів) психологічної служби системи освіти або методистів районних (міських) методичних кабінетів управлінь (відділів) освіти з психологічної служби;
- підрозділів психологічної служби у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації;
- практичних психологів і соціальних педагогів навчальних закладів усіх типів.

3.2. **Науково-методичне керівництво** психологічною службою системи освіти здійснює Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи, який діє на підставі статуту.

3.3. Навчально-методичний кабінет (центр) в Автономній Республіці Крим, обласні, Київський і Севастопольський міські навчально-методичні кабінети (центри) психологічної служби системи освіти створюються місцевими органами виконавчої влади, підпорядковуються засновнику з усіх питань діяльності, а у частині науково-методичного забезпечення Українському науково-методичному центру практичної психології і соціальної роботи.

Навчально-методичний кабінет (центр) в Автономній Республіці Крим, обласні, Київський і Севастопольський міські навчально-методичні кабінети (центри) психологічної служби системи освіти можуть створюватися як структурні підрозділи закладів післядипломної педагогічної освіти або при Міністерстві освіти і науки Автономної Республіки Крим, Головному управлінню освіти і науки Київської міської державної адміністрації, управліннях освіти і науки обласних та Севастопольської міських державних адміністрацій, або як юридичні особи.

Навчально-методичний кабінет (центр) в Автономній Республіці Крим, обласні, Київський і Севастопольський міські навчально-методичні кабінети (центри) психологічної служби системи освіти створюються, реорганізуються або ліквідуються за погодженням з Українським науково-методичним центром практичної психології і соціальної роботи.

3.4. Районні (міські) навчально-методичні кабінети (центри) психологічної служби системи освіти створюються місцевими органами виконавчої влади або органами місцевого самоврядування.

Районні (міські) навчально-методичні кабінети (центри) психологічної служби системи освіти можуть функціонувати як структурні підрозділи районних (міських) методичних кабінетів (центрів) або як юридичні особи.

За неможливості створення районного (міського) навчально-методичного кабінету (центру) психологічної служби системи освіти до штатного розпису районного (міського) методичного кабінету (центру) вводиться посада методиста з психологічної служби.

Районний (міський) навчально-методичний кабінет (центр) психологічної служби системи освіти підпорядковуються засновнику з усіх питань діяльності, а в частині науково-методичного забезпечення діяльності психологічної служби - навчально-методичному кабінету (центру) в Автономній Республіці Крим, обласним, Київському і Севастопольському міським навчально-методичним кабінетам (центрам) психологічної служби системи освіти.

- 3.5. **Атестація працівників психологічної служби** – практичних психологів, соціальних педагогів, методистів з психологічної служби, директорів (завідувачів) навчально-методичних кабінетів (центрів) психологічної служби системи освіти здійснюється відповідно до чинного законодавства.
- 3.6. Структура та штатний розпис навчально-методичному кабінету (центру) в Автономній Республіці Крим, обласних, Київського і Севастопольського міських, районних (міських) навчально-методичних кабінетів (центрів) психологічної служби системи освіти визначаються місцевими органами виконавчої влади або органами місцевого самоврядування відповідно до встановлених нормативів.
- 3.7. Навчально-методичний кабінет (центр) в Автономній Республіці Крим, обласні, Київський і Севастопольський міські, районні (міські) навчально-методичні кабінети (центри) психологічної служби системи освіти здійснюють свою діяльність відповідно до статуту (якщо вони є юридичними особами) або положення (якщо вони є структурними підрозділами).
- 3.8. **Призначення на посаду та звільнення з посади** директора (завідувача) навчально-методичного кабінету (центру) в Автономній Республіці Крим, обласних, Київського і Севастопольського міських, районних (міських) навчально-методичних кабінетів (центрів) психологічної служби системи освіти здійснюються засновником за погодженням з Українським науково-методичним центром практичної психології і соціальної роботи.

Призначення на посаду та звільнення з посади директора (завідувача) районного (міського) навчально-методичного кабінету (центру) психологічної служби системи освіти, методиста з психологічної служби районного (міського) методичного кабінету здійснюється засновником за погодженням з навчально-методичним кабінетом (центром) в Автономній Республіці Крим, обласним, Київським, Севастопольським міським навчально-методичним кабінетом (центром) психологічної служби системи освіти.

Призначення на посаду та звільнення з посади практичного психолога і соціального педагога закладу освіти здійснюється за погодженням з районним (міським) навчально-методичним кабінетом (центром) психологічної служби системи освіти або з методистом з психологічної служби районного (міського) методичного кабінету.

- 3.9. Структура та штатний розпис психологічної служби вищого навчального закладу III-IV рівнів акредитації визначаються вищим навчальним закладом та фінансуються за рахунок власних коштів цього навчального закладу.

Психологічна служба вищого навчального закладу III-IV рівнів акредитації підпорядковується керівнику або одному з його заступників, а у частині науково-методичного забезпечення - Українському науково-методичному центру практичної психології і соціальної роботи.

#### IV. Зміст діяльності

- 4.1. Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи є головною організацією психологічної служби системи освіти України, який здійснює організаційні, координаційні та науково-методичні функції у галузі практичної психології і соціальної педагогіки.

До **повноважень** Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи належать:

- науково-методичне забезпечення психологічної служби системи освіти;
- здійснення психометричного нагляду, забезпечення діяльності психометричної комісії, організація соціально-психологічної експертизи методів, методик, новацій у галузі освіти;
- розробка методичних вимог до змісту діяльності психологічної служби, координація науково-прикладних досліджень та методичних розробок;
- координація та науково-методичне керівництво діяльністю навчально-методичного кабінету (центру) в Автономній Республіці Крим, обласних, Київського і Севастопольського міських, районних (міських) навчально-методичних кабінетів (центрів) психологічної служби системи освіти або методистів районних (міських) методичних кабінетів управлінь (відділів) освіти з психологічної служби.

4.2. Навчально-методичні кабінети (центри), методисти є основними організаційно-методичними ланками психологічної служби системи освіти, які здійснюють організаційні, координувальні та навчально-методичні функції у галузі практичної психології і соціальної педагогіки.

Навчально-методичний кабінет (центр) в Автономній Республіці Крим, обласні, Київський і Севастопольський міські, районні (міські) навчально-методичні кабінети (центри) психологічної служби системи освіти, методисти районних (міських) методичних кабінетів управлінь (відділів) освіти з психологічної служби:

- забезпечують діяльність психологічної служби освіти регіону;
- надають методичну, інформаційну підтримку практичним психологам, соціальним педагогам;
- беруть участь в організації підвищення кваліфікації спеціалістів служби, їх атестації та професійного зростання, кадровому забезпеченні психологічної служби;
- організовують діяльність методичних об'єднань практичних психологів і соціальних педагогів;
- координують науково-дослідні, практичні дослідження за пріоритетними напрямками діяльності психологічної служби;
- беруть участь в оцінці, прогнозуванні та формуванні освітньої політики в регіоні; впроваджують досягнення психологічної науки та передового досвіду.

Навчально-методичні кабінети (центри) психологічної служби системи освіти організовують діяльність "Телефонів довіри", кабінетів корекції кризових станів, психологічних (сімейних) консультацій, профільних консультпунктів, реабілітаційних центрів залежно від соціально-психологічних потреб регіону.

4.3. **Практичний психолог навчального закладу:**

- бере участь у здійсненні освітньої, виховної роботи, спрямованої на забезпечення всебічного індивідуального розвитку вихованців, учнів, студентів, збереження їх повноцінного психічного здоров'я;
- проводить психолого-педагогічну діагностику готовності вихованця, учня, студента до навчання та сприяє їх адаптації до нових умов навчально-виховного процесу, допомагає у виборі навчального закладу згідно з рівнем психічного розвитку;
- розробляє та впроваджує розвивальні, корекційні програми навчально-виховної діяльності з урахуванням індивідуальних, гендерних, вікових особливостей вихованців, учнів, студентів;

- сприяє вибору учнями і студентами професій з урахуванням їх ціннісних орієнтацій, здібностей, життєвих планів і можливостей, готує учнів до свідомого життя; здійснює превентивне виховання, профілактику злочинності, алкоголізму і наркоманії, інших залежностей і шкідливих звичок серед підлітків;
- проводить психологічну діагностику і психолого-педагогічну корекцію девіантної поведінки вихованців, учнів, студентів;
- формує психологічну культуру вихованців, учнів, студентів, педагогів, батьків або осіб, які їх замінюють, консультує з питань психології, її практичного використання в організації навчально-виховного процесу.

#### 4.4. Соціальний педагог навчального закладу:

- вивчає та оцінює особливості діяльності і розвитку вихованців, учнів і студентів, мікроколективу (класу чи групи), шкільного, студентського колективу в цілому, молодіжних та дитячих громадських організацій; досліджує спрямованість впливу мікросередовища, особливостей сім'ї та сімейного виховання, позитивного виховного потенціалу соціального середовища та джерела негативного впливу на вихованців, учнів і студентів;
- прогнозує на основі спостережень та досліджень посилення негативних чи позитивних сторін соціальної ситуації, що впливає на розвиток особистості вихованця, учня, студента чи групи; прогнозує результати навчально-виховного процесу з урахуванням найважливіших факторів становлення особистості;
- дає рекомендації вихованцям, учням, студентам, батькам або особам, які їх замінюють, вчителям, викладачам та іншим особам з питань соціальної педагогіки; надає необхідну консультативну соціально-педагогічну допомогу дитячим і молодіжним громадським організаціям, вихованцям, учням, студентам, які потребують піклування чи перебувають у складних життєвих обставинах;
- сприяє захисту прав вихованців, учнів і студентів, представляє їхні інтереси у службі у справах дітей, у правоохоронних та судових органах;
- бере участь у формуванні навичок дотримання норм та правил поведінки, ведення здорового способу життя, сприяє попередженню негативних явищ серед вихованців, учнів, студентів;
- надає соціальні послуги, спрямовані на задоволення соціальних потреб вихованців, учнів і студентів; здійснює соціально-педагогічний супровід навчально-виховного процесу, соціально-педагогічний патронаж соціально незахищених категорій вихованців, учнів і студентів; сприяє соціальному і професійному визначенню особистості, дбає про професійне самовизначення та соціальну адаптацію молоді.

#### 4.5. Працівник психологічної служби повинен:

- керуватися етичним кодексом психолога;
- дотримуватися педагогічної етики, поважати гідність вихованців, учнів, студентів, захищати їх від будь-яких форм фізичного або психічного насильства;
- будувати свою діяльність на основі доброзичливості, довіри у тісному співробітництві з усіма учасниками педагогічного процесу;
- пропагувати здоровий спосіб життя, підвищувати рівень психологічних знань педагогічних працівників і батьків або осіб, які їх замінюють;
- зберігати професійну таємницю, не поширювати відомостей, отриманих в процесі діагностики або корекційної роботи, якщо це може завдати шкоди вихованцеві, учню, студенту чи їх оточенню;
- постійно підвищувати свій професійний рівень;

- знати програмно-методичні матеріали і документи щодо обсягу, рівня знань, розвитку вихованців, учнів, студентів, вимоги державних стандартів до забезпечення навчально-виховного процесу, основні напрями і перспективи розвитку освіти, психолого-педагогічної науки.

4.6. **Тривалість робочого тижня** практичного психолога та соціального педагога визначається чинним законодавством з урахуванням типу навчального закладу.

## **V. Фінансування діяльності**

- 5.1. Фінансування діяльності психологічної служби системи освіти та оплата праці практичних психологів і соціальних педагогів, працівників кабінетів (центрів), методистів здійснюється згідно з чинним законодавством.
- 5.2. Фінансування діяльності психологічної служби вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації (у тому числі оплати праці її працівників) здійснюється за рахунок власних коштів вищого навчального закладу.
- 5.3. Працівникам психологічної служби системи освіти надаються окремі приміщення (кабінети) для проведення діагностичної, навчальної, тренінгової, консультативної, розвивальної і корекційної роботи.

Директор Українського науково-методичного  
центру практичної психології і соціальної роботи

В.Г. Панок

**ЛИСТ МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ**  
**«ЩОДО РОЗПОДІЛУ РОБОЧОГО ЧАСУ У ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ ТА**  
**СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ» (ВІД 26.09.12 № 1/9-683).**

Враховуючі численні запити з місць Міністерство надає роз'яснення щодо розподілу робочого часу практичних психологів та соціальних педагогів. Діяльність психологічної служби системи освіти здійснюється відповідно статті 21 та статті 22 Закону «Про освіту» та Положення про психологічну службу системи освіти України, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України 02.07.2009 р. № 616, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 23.07. 2009 р. за № 687/16703.

Відповідно до статті 50 Кодексу законів про працю України тривалість **робочого часу працівників не може перевищувати 40 годин на тиждень**. Підприємства і організації при укладенні колективного договору можуть встановлювати меншу норму тривалості робочого часу, ніж передбачено в частині першій цієї статті (стаття 50 із змінами, внесеними згідно із Законами № 871-12 від 0.03.1991, №3610-12 від 17.11.1993). Педагогічне навантаження вчителів, викладачів, вихователів та інших педагогічних працівників визначено Інструкцією про порядок обчислення заробітної плати працівників освіти, затвердженою наказом Міністерства освіти України від 15 квітня 1993 р. № 102, погодженим з Мінпраці, ЦК профспілки працівників освіти і науки України, Мінфіном і зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 27 травня 1993 р. за № 56 (із змінами).

Відповідно до Типових правил внутрішнього розпорядку для працівників державних навчально-виховних закладів України, затверджених наказом Міністерства освіти України від 20.12.1993 №455 (із змінами), у межах робочого дня педагогічні працівники закладу освіти повинні вести всі види навчально-методичної та науково-дослідницької роботи відповідно до посади, навчального плану і плану науково-дослідної роботи. Тому практичному психологу варто **20 годин** відвести для безпосередньої роботи з учасниками навчально-виховного процесу (індивідуальна і групова психодіагностика, консультування учнів, учителів, батьків, корекційно-розвивальна робота тощо) та **20 годин** — на підготовку до проведення соціально-психологічних заходів (занять, тренінгів, ділових ігор), обробку результатів досліджень, оформлення висновків тощо.

Відповідно до наказу МОН України від 15.04.1993р. № 102 «Про затвердження Інструкції про порядок обчислення заробітної плати працівників освіти» підпункту "а" пункту 64 підрозділу А розділу VI із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки №118 від 24.02.2005р.,» ставки заробітної плати (посадові оклади) вчителів, викладачів, вихователів та інших педагогічних працівників виплачуються: за 3 години педагогічної (викладацької) роботи на день (18 годин на тиждень): ... практичним психологам спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів)... Норма годин на ставку встановлена, виходячи з 6 денного режиму роботи». При цьому спеціальна загальноосвітня школа (школа-інтернат) визначається як загальноосвітній навчальний заклад для дітей, які потребують корекції фізичного та (чи)розумового розвитку (п. 1 ст. 9 Закону "Про загальну середню освіту" від 13 травня 1999 р. № 651-XIV). Просимо довести зміст листа до керівників навчальних закладів.

Заступник міністра

Б.М.Жебровський

## МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

## Л И С Т

№ 1/9-352 від 27.08.2000

м. Київ

**ЩОДО ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ, ВЕДЕННЯ ДОКУМЕНТАЦІЇ І  
ЗВІТНОСТІ УСІХ ЛАНОК ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ  
СИСТЕМИ ОСВІТИ УКРАЇНИ**

На виконання наказу Міністерства освіти і науки України від 14.08.2000 р. N 385 та на численні запити з місць щодо планування діяльності, ведення документації і звітності усіх ланок психологічної служби системи освіти України з метою удосконалення роботи республіканського (АР Крим), обласних, районних (міських) центрів (методистів) практичної психології і соціальної роботи, практичних психологів (соціальних педагогів) дошкільних, усіх типів загальноосвітніх та інших навчальних закладів системи загальної середньої освіти Міністерство освіти і науки України Р Е К О М Е Н Д У Є:

1. Планування діяльності здійснювати за **річним та щомісячним планом роботи** (додатки 1-2). *Річний план роботи психологічної служби є окремим розділом річного плану роботи навчального закладу або місцевого органу управління освітою.*

При складанні річних планів роботи необхідно враховувати:

- участь у реалізації державних (регіональних, місцевих) програм, наказів та рішень колегій Міністерства освіти і науки України;
- пріоритетні напрями діяльності навчального закладу та запити педагогічного колективу;
- специфіку роботи з учнями (дітьми) на кожному віковому етапі їх розвитку; спеціалізацію і рівень кваліфікації практичного психолога (соціального педагога) навчального закладу.

2. **Вести таку статистичну звітність** про роботу працівників психологічної служби (додаток 3):

- для практичних психологів (соціальних педагогів) навчальних закладів - за чверть;
- для районних (міських) центрів (методистів) - за півріччя;
- для обласних центрів практичної психології і соціальної роботи - за навчальний рік;
- звітність здійснюється за нормативами часу на основні види роботи практичного психолога (додаток 4).

Регіональні центри (методисти) практичної психології і соціальної роботи за результатами роботи за навчальний рік, крім звіту, подають інформацію про психологічну службу та діяльність центрів або методистів (додатки 5 - 8).

3. Практичним психологам (соціальним педагогам) навчальних закладів **вести таку документацію:**

- індивідуальні картки психолого-педагогічного діагностування (додаток 9);
- протоколи індивідуальних консультацій (додаток 10);
- журнали проведення корекційно-відновлювальної та розвивальної роботи (додаток 12);
- журнали психологічного аналізу уроків (додаток 13);
- журнали щоденного обліку роботи (додаток 14);
- крім того, необхідно мати тижневий графік роботи (додаток 11).

Заступник Міністра

В. О. Огнев'юк

**Додаток 1**  
до листа Міністерства  
освіти і науки України  
від 27.08.2000 р. №119-352

ЗАТВЕРДЖУЮ  
(ПОГОДЖЕНО)\*

Директор \_\_\_\_\_  
(назва навчального закладу)

\_\_\_\_\_  
(підпис)

\_\_\_\_\_  
(прізвище, і., п/б.)

ПОГОДЖЕНО  
(ЗАТВЕРДЖУЮ)\*

Директор районного (міського) центру  
практичної психології (методист)

\_\_\_\_\_  
(підпис)

\_\_\_\_\_  
(прізвище, і., п/б.)

**ПЛАН**  
роботи практичного психолога

\_\_\_\_\_  
(назва навчального закладу)

\_\_\_\_\_  
(прізвище, ім'я, по-батькові)

на 200\_\_-200\_\_ навчальний рік

№ п\п	Зміст роботи з учнями (дітьми), педпрацівниками, батьками, адміністрацією	Термін проведення	Де і з ким проводиться
1.	Психодіагностична робота		
2.	Консультаційна робота		
3.	Корекційно-відновлювальна та розвивальна робота		
4.	Психологічна просвіта		
5.	Навчальна діяльність		
6.	Організаційно-методична робота		
7.	Зв'язки з громадськістю		

Психолог \_\_\_\_\_  
(прізвище, ім'я, по-батькові)

\_\_\_\_\_  
(підпис)

*Примітка:* річний план роботи затверджується керівником навчального закладу освіти, у штат якого включена ставка практичного психолога (соціального педагога).



ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор \_\_\_\_\_  
(назва навчального закладу)

\_\_\_\_\_  
(підпис)                      \_\_\_\_\_  
(прізвище, і., п/б.)

**ПЛАН**

роботи практичного психолога

\_\_\_\_\_  
(назва навчального закладу)

\_\_\_\_\_  
(прізвище, ім'я, по-батькові)

за \_\_\_\_\_ місяць 200\_\_ року

№ п\п	Зміст роботи з учнями (дітьми), педпрацівниками, батьками, адміністрацією навчального закладу	Термін проведення	Де і з ким проводиться	Норми часу
1.	Психодіагностична робота			
2.	Консультаційна робота			
3.	Корекційно-відновлювальна та розвивальна робота			
4.	Психологічна просвіта			
5.	Навчальна діяльність			
6.	Організаційно-методична робота			
7.	Зв'язки з громадськістю			

**Примітки:**

*а) проставляються нормативи часу на види робіт, що виконуються практичними психологами (соціальними педагогами навчальних закладів освіти, затверджені наказом Міністерства освіти України від 07.12.1996 р. № 339, із розрахунку 8-годинного робочого дня;*

*б) один примірник щомісяця подається в районний (міський) центр практичної психології і соціальної роботи або методисту.*

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор \_\_\_\_\_  
(назва навчального закладу)

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_ (прізвище, і., п/б.)

**СТАТИСТИЧНИЙ ЗВІТ**  
**про роботу практичного психолога**

\_\_\_\_\_ (назва навчального закладу)

\_\_\_\_\_ (прізвище, ім'я, по-батькові)

за \_\_\_\_\_ чверть 200\_\_ - 200\_\_ навчального року

№ п/п	Основні види роботи	Охоплено осіб	Затрачено годин
1	2	3	4
1.	Індивідуальна психодіагностика: а) учнів (дітей) всього: у т.ч. – дошкільного віку; – початкових класів; – середніх класів; – старших класів; – учнів ПТНЗ; – студентів ВНЗ I-II рівня акредитації. б) педпрацівників в) батьків.	_____ _____ _____ _____ _____ _____	
2.	Психодіагностика групова, соціально-психологічні дослідження серед: а) учнів (дітей) всього: у т.ч. – дошкільного віку; – початкових класів; – середніх класів; – старших класів; – учнів ПТНЗ; – студентів ВНЗ I-II рівня акредитації. б) педпрацівників. в) батьків.	_____ _____ _____ _____ _____ _____	_____ _____ _____ _____ _____ _____
3.	Індивідуальне консультування: а) учнів (дітей) всього: у т.ч. – дошкільного віку; – початкових класів; – середніх класів; – старших класів; – учнів ПТНЗ; – студентів ВНЗ I-II рівня акредитації. б) педпрацівників. в) батьків.	_____ _____ _____ _____ _____ _____	

4.	Групове консультування: а) учнів (дітей) всього: у т.ч. – дошкільного віку; – початкових класів; – середніх класів; – старших класів; – учнів ПТНЗ; – студентів ВНЗ I-II рівня акредитації. б) педпрацівників. в) батьків.		
5.	Корекційно-відновлювальна та розвивальна робота (індивідуальна) з учнями (дітьми): а) індивідуальна (всього): у т.ч. – дошкільного віку; – початкових класів; – середніх класів; – старших класів; – учнів ПТНЗ; – студентів ВНЗ I-II рівня акредитації.	_____	_____
6.	Корекційно-відновлювальна та розвивальна робота (групова) з учнями (дітьми): а) індивідуальна (всього): у т.ч. – дошкільного віку; – початкових класів; – середніх класів; – старших класів; – учнів ТОЗ; – студентів ВНЗ I-II рівня акредитації.	_____	_____
7.	Проведення ділових ігор, тренінгів для: а) педпрацівників; б) батьків.	_____	_____
	Психологічна просвіта, виступи перед: а) учнями (дітьми); б) педпрацівниками; в) батьками.		_____
9.	Навчальна діяльність (викладання психологічних дисциплін): – курси за вибором; – факультативні заняття; – гурткова робота.		_____
10.	Зв'язки з громадськістю, відвідування (кількість осіб; кількість годин, витрачених на заходи ): – учнів (дітей) вдома; – батьків за місцем роботи; – органів виконавчої влади та громадського самоврядування.		_____

**Примітки:**

Статистичний звіт про роботу:

а) практичним психологом (соціальним педагогом) навчального закладу освіти за чверть подається в районний (міський) центр практичної психології і соціальної роботи або методисту;

б) директором районного (міського) центру (методистом) за півріччя подається в обласний центр практичної психології і соціальної роботи;

в) директором обласного центру за навчальний рік подається в Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи.

**Нормативи часу на основні види роботи практичного психолога**

№ позиції	Найменування видів робіт	Одиниця виміру обсягу роботи	Нормативи часу (год.)
1	2	3	4
<b>Організаційно-методична робота</b>			
1.	Складання плану роботи: <i>на місяць</i> <i>на рік</i>	План	2,5 6,0
2.	Складання звіту про виконану роботу: <i>за місяць (чверть)</i> <i>за півріччя (рік)</i>	Звіт	4,0 8,0
3.	Підготовка до проведення тренінгів, ділових ігор тощо з учнями (дітьми), батьками, педпрацівниками	Один захід	7,0
4.	Підготовка до педагогічних консиліумів	Один захід	5,0
5.	Підготовка до виступів на батьківських зборах, педагогічних нарадах, семінарах для педагогів	Один захід	3,0
6.	Підготовка до проведення виховних годин з учнями (дітьми), навчальних занять (курси за вибором, факультативи, гуртки)	Один захід	3,0
7.	Робота в бібліотеці, самопідготовка	Місяць	8,0
8.	Консультації в навчально-методичних та наукових центрах (закладах)	Один захід	5,0
9.	Участь в навчально-методичних семінарах (нарадах) психологів (соціальних педагогів)	Місяць	8,0
<b>Психодіагностична робота</b>			
10.	Індивідуальна психодіагностика (обстеження, обробка результатів, оформлення висновків і рекомендацій)	Один учень (дитина), педпрацівник, батько	6.0
11.	Групова психодіагностика, соціально-психологічні дослідження (обстеження, обробка результатів, оформлення висновків і рекомендацій)	Один клас (група дітей), група педпрацівників,	16.5
<b>Консультаційна робота</b>			
12.	Індивідуальне консультування: а) <i>учнів (дітей)</i> у т.ч.: – дошкільного віку – початкових класів – середніх класів – старших класів б) <i>педпрацівників</i>	Одна бесіда  Одна бесіда Одна бесіда Одна бесіда Одна бесіда	  1,0 1,0 1,5 2,0 1,5

13.	Профконсультації з учнями (включаючи бесіди з батьками, педагогами) без проведення психодіагностичної роботи, у т.ч.: – середніх класів – старших класів	Один учень  Один учень Один учень	  3,0 5,0
<b>Корекційно-відновлювальна та розвивальна робота</b>			
14.	Корекційно-відновлювальна та розвивальна робота з учнями (дітьми) у т.ч.: а) індивідуальна б) групова	Один учень (дитина)	30,0 40,0
15.	Проведення ділових ігор, тренінгів для педпрацівників, батьків	Одна група	40,0
<b>Психологічні просвіта</b>			
16.	Виступи перед учнями (дітьми), педпрацівниками, батьками, в установах та організаціях тощо	Один виступ	Фактично використаний час
<b>Навчальна діяльність</b>			
17.	Викладання навчального матеріалу за програмами курсів за вибором, факультативів, гуртків	Одне заняття	1,0
<b>Зв'язки і громадськістю</b>			
18.	Відвідування учнів (дітей) вдома, бесіди з батьками	Один захід	2,0
19.	Відвідування батьків за місцем роботи	Один захід	3,0
20.	Вирішення питань з місцевими органами виконавчої влади та громадського самоврядування	Один захід	2,5

**Примітки:**

Приводяться упорядковані під звітність практичного психолога (соціального педагога) нормативи, розроблені Національним центром продуктивності Міністерства праці України та затверджені наказом Міністерства освіти України від 07.12.95 р. № 339.

У звітах на види робіт, які не включені до даного переліку, але виконувалися практичними психологами (соціальними педагогами), проставляється фактично використаний час, якщо ці роботи відносяться до їх посадових обов'язків.

**Додаток 9**  
до листа Міністерства  
освіти і науки України  
від 27.08.2000 р. №119-352

**Індивідуальні картки психолого-педагогічного діагностування**

Учнів \_\_\_\_\_ класу

(дітей \_\_\_\_\_ групи)

\_\_\_\_\_  
(назва навчального закладу)

№ п/п	Дата проведення	Назва методики	Короткий результат. Висновки та рекомендації

**Додаток 10**  
до листа Міністерства  
освіти і науки України  
від 27.08.2000 р. №119-352

**Протоколи індивідуальних консультацій практичного психолога**

\_\_\_\_\_  
(назва навчального закладу)

№ п/п	Дата проведення	Проблема звернення	Короткий запис змісту консультації

***Примітка:** конфіденційна інформація про клієнта надається лише з дозволу директора районного (міського) центру практичної психології і соціальної роботи або методиста.*

**Додаток 11**  
до листа Міністерства  
освіти і науки України  
від 27.08.2000 р. №119-352

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор \_\_\_\_\_  
(назва навчального закладу)

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_ (прізвище, і., п/б.)

**ГРАФІК РОБОТИ**

практичного психолога

\_\_\_\_\_ (назва навчального закладу)

\_\_\_\_\_ (прізвище, ім'я, по-батькові)

ДНІ ТИЖНЯ	Інтервали робочого часу	
	З _____ год.	До _____ год.
Понеділок		
Вівторок		
Середа		
Четвер		
П'ятниця		

**Додаток 12**  
до листа Міністерства  
освіти і науки України  
від 27.08.2000 р. №119-352

**ЖУРНАЛ\***

**проведення корекційно-відновлювальної  
та розвивальної роботи практичним психологом**

\_\_\_\_\_ (назва навчального закладу)

№ п/п	Прізвище, ім'я учня (дитини)	Форма роботи		Тематика роботи	Методи роботи	Дата проведення. Облік відвідування					
		індивідуальна	групова								

**Примітка:** невід'ємною частиною журналу є затверджені програми корекційно-відновлювальної та розвивальної роботи з певними категоріями учнів (дітей).

**Додаток 13**  
до листа Міністерства  
освіти і науки України  
від 27.08.2000 р. №119-352

**ЖУРНАЛ\***  
**психологічного аналізу уроків (занять) практичним психологом**

(назва навчального закладу)

Дата спостереження: Клас (група)

“ \_\_\_\_\_ ” \_\_\_\_\_ 200\_\_ р. \_\_\_\_\_

Учитель (вихователь) \_\_\_\_\_  
(прізвище, ім'я, по-батькові)

Хід уроку (заняття) чи навчально-виховного заходу	Аналіз спостережень. Висновки та рекомендації
1. Навчальна діяльність та емоційний стан учнів (дітей)	
2. Структура та динаміка уроку (заняття, заходу)	
3. Аналіз діяльності вчителя (вихователя)	

***Примітка:** психологічний аналіз уроків (занять) здійснюється на запит адміністрації навчального закладу.*

**Додаток 14**  
до листа Міністерства  
освіти і науки України  
від 27.08.2000 р. №119-352

**ЖУРНАЛ**  
**щоденного обліку роботи практичного психолога**

(назва навчального закладу)

Дата	Кількість годин	Вид роботи	Короткий зміст роботи	З ким проводилась	Кількість осіб



## **ПОЛОЖЕННЯ ПРО ПСИХОЛОГІЧНИЙ КАБІНЕТ ДОШКІЛЬНИХ, ЗАГАЛЬНООСВІТНИХ ТА ІНШИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

### **1. Загальні положення**

- 1.1. Психологічний кабінет дошкільних, загальноосвітніх та інших навчальних закладів системи загальної середньої освіти (далі - навчальних закладів) - це спеціально обладнане приміщення для здійснення професійної діяльності практичного психолога (соціального педагога).
- 1.2. В кабінеті забезпечується своєчасне і систематичне вивчення психофізичного, соціального розвитку дітей та учнів, мотивів їх поведінки і діяльності з урахуванням вікових, інтелектуальних, фізичних, статевих та інших індивідуальних особливостей. Кабінет діє з метою виявлення і створення оптимальних соціально-психологічних умов для розвитку і саморозвитку дітей та учнів, сприяє виконанню освітніх і виховних завдань навчальних закладів.
- 1.3. Робота в психологічному кабінеті здійснюється відповідно до Положення про психологічну службу системи освіти України, затвердженого наказом Міністерства освіти України від 03.05.1999 р. № 127 (зареєстровано в Міністерстві юстиції України 30.12.1999 р. за № 922/4215), із змінами і доповненнями, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2001 р. № 439 (зареєстровано в Міністерстві юстиції України 09.07.2001 р. за № 570/5761), у тісному взаємозв'язку з іншими навчальними кабінетами, з використанням технічних засобів, методичного, довідкового та роздаткового матеріалу.
- 1.4. Навчальний заклад забезпечує організаційні, фінансові та матеріальні умови, необхідні для функціонування психологічного кабінету. Приміщення, обладнання, майно кабінету утримується навчальним закладом на безстроковому користуванні та оперативному управлінні.
- 1.5. У психологічному кабінеті можуть надаватися користувачам додаткові платні послуги згідно з законодавством України.
- 1.6. Дане Положення є обов'язковим для навчальних закладів незалежно від форм власності і визначає загальні вимоги до розташування, обладнання, оформлення психологічного кабінету та ведення документації.
- 1.7. Діяльність у психологічному кабінеті регламентується законами України, іншими законодавчими актами, нормативно-правовими документами психологічної служби системи освіти України, затвердженими в установленому порядку навчальними програмами і планами, а також цим Положенням.

### **2. Призначення психологічного кабінету та вимоги до його оформлення**

- 2.1. Психологічний кабінет повинен мати два приміщення: робочий кабінет практичного психолога (соціального педагога) та навчальний психологічний кабінет. Робочий кабінет практичного психолога (соціального педагога) призначений для проведення індивідуальної психодіагностичної, корекційно-відновлювальної та розвивальної роботи;

індивідуальної консультаційної роботи з учнями (дітьми), педагогічними працівниками, батьками, а також для підготовки до занять, тренінгів, виступів; обробки результатів психологічних обстежень та оформлення висновків і рекомендацій. Робочий кабінет розташовується в зручному для відвідувачів місці. На вхідних дверях закріплюється табличка **"Практичний психолог"** (**"Соціальний педагог"**), на видному місці – графік роботи, затверджений керівником навчального закладу. Під робочий кабінет відводиться кімната площею не менше 12 кв. м.

2.2. Навчальний психологічний кабінет призначений для Проведення занять з дітьми та учнями (навчальні курси, факультативні заняття, психологічні гуртки, практикуми, тренінги); групової діагностичної, розвивальної та психокорекційної роботи з учнями (дітьми), психологічної просвіти педагогічних працівників, батьків; систематичного підвищення рівня психологічної культури всіх учасників навчально-виховного процесу.

Навчальний психологічний кабінет розташовується поруч з робочим кабінетом практичного психолога (соціального Педагога). На вхідних дверях закріплюється табличка з назвою: **"Навчальний психологічний кабінет"**.

2.3. Оформлення психологічного кабінету повинно відповідати рекомендованим санітарно-гігієнічним, технічним нормам (освітленості, температури, вологості, швидкості руху повітря) та естетичним вимогам.

Психологічний кабінет розташовується в приміщеннях з достатнім природним та штучним освітленням, звуковою ізоляцією, необхідною кількістю розеток. Кімнати повинні забезпечувати психотерапевтичний ефект. Підвищенню комфортності сприяють кімнатні рослини, акваріуми, зображення природи тощо.

Для кращого розсіювання та відбиття світла рекомендується стелю фарбувати у білий колір.

Якщо вікна у приміщенні виходять на сонячний бік, то стіни краще оформляти у прохолодні тони: блакитний, зеленуватий, салатний. Для приміщень з вікнами, орієнтованими на північ, північний захід, північний схід більше підходять кольори теплої гами: жовтуватий, світло-рожевий, пісковий.

Підлога, незалежно від матеріалу, з якого вона зроблена, повинна мати темніший колір, ніж стіни.

Приміщення слід оформляти з урахуванням вимог сучасного дизайну. При оформленні психологічного кабінету рекомендується створення кольорово-світлової композиції з урахуванням психофізіологічного ефекту кольорів.

### **3. Матеріально-технічне оснащення**

3.1. Робочий кабінет практичного психолога (соціального педагога) рекомендується укомплектувати: меблями: письмовий та журнальний стіл, стільці, 2-3 крісла, шафи секційні для зберігання книг, навчально-методичних матеріалів, довідково-інформаційної документації, архіву тощо; сейфом для зберігання обліково-статистичної документації та документації для службового використання, аудіо-відео касет, дискет тощо;

килимами для підлоги та пилососом для їх чищення; оргтехнікою: комп'ютером, принтером, ліцензованим програмним забезпеченням, сканером, ксероксом, телевізором, диктофоном, аудіовідеотехнікою з достатньою кількістю касет, діагностичними засобами, проекційною апаратурою та пристроями для її використання (екран, зашторювання, пульт дистанційного управління та ін.), кольорово-освітлювальною системою, освіжувачем та іонізатором повітря, засобами зв'язку тощо; канцелярськими приладдями: папером (білим

та кольоровим) форматом А4, блокнотом А3, фліп-чартом, маркерами, фломастерами, матеріалами для творчих занять (клей, пластилін, фарби, іграшки, ляльки та ін.) тощо.

3.2. Обладнання навчального психологічного кабінету. Робочі місця учнів (дітей) і практичного психолога (соціального педагога) обладнуються відповідно до вимог наукової організації праці, ергономіки, з дотриманням правил техніки безпеки. Вони обладнуються з урахуванням специфіки діяльності кабінету; психодіагностична робота, викладання навчальних курсів, психологічна просвіта учасників навчально-виховного процесу.

Робочі місця учнів (дітей) - столи, які зручно переміщувати по кабінету. З шаф найбільш зручними є секції, що мають пересувні полицьки і напівполицьки; психологічні тренінги, практикуми, розвантаження, психотерапія. Приміщення устатковується 10-15 м'якими кріслами з високими підголовниками і вмонтованими в них гніздами для підключення індивідуальних навушників, килимом для підлоги, природно-декоративними елементами (рослини, акваріуми, фонтани) тощо.

Навчальний психологічний кабінет багато профільного використання може обладнуватись і іншим устаткуванням, виходячи із специфіки діяльності та функціонального призначення.

3.3. Психологічний кабінет оснащується комплектами підручників по класам (групам), навчально-методичних посібників, методичних рекомендацій, затверджених навчальних програм, фахових періодичних видань (журнали "Практична психологія та соціальна робота", "Журнал для батьків", "Обдарована дитина" та ін.), тестових методик, бланків, допоміжних матеріалів.

3.4. Облік товарно-матеріальних цінностей психологічного кабінету навчальних закладів здійснюється в установленому порядку.

#### **4. Матеріали та документація кабінету**

Матеріали та документація психологічного кабінету розділяється за категоріями:

1. Нормативно-правова.
2. Навчально-методична.
3. Довідково-інформаційна.
4. Обліково-статистична.
5. Для службового використання.

4.1. До нормативно-правових документів належать: закони України, постанови Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, накази, розпорядження. Положення Міністерства освіти і науки України, управлінь (відділів) освіти і науки місцевих державних адміністрацій щодо діяльності психологічної служби системи освіти України.

4.2. До навчально-методичних матеріалів належать: підручники, навчально-методичні посібники, збірники методичних рекомендацій, навчальні програми (плани), фахові періодичні видання тощо.

4.3. До довідково-інформаційних матеріалів належать: матеріали науково-практичних конференцій, семінарів, нарад, тематичні проспекти (буклети), доповіді, виступи на педрадах, навчально-тематичні плани роботи з учнями (дітьми), педагогічними працівниками, батьками тощо.

4.4. До обліково-статистичних документів належать: облік товарно-матеріальних цінностей психологічного кабінету, плани роботи практичного психолога (соціального педагога) на рік (місяць), форми статистичної звітності встановленого зразка тощо.

4.5. До матеріалів для службового використання належать: індивідуальні картки психолого-педагогічного діагностування, журнали індивідуальних консультацій, протоколи корекційно-відновлювальної та розвивальної роботи, матеріали психолого-педагогічних

консиліумів, тексти (ключі) тестових методик, опитувальники, анкети, бланки відповідей тощо.

Доступ до обліково-статистичних документів та документів для службового використання регулюється завідуючим психологічним кабінетом відповідно до положень Етичного кодексу психолога (за винятком офіційних звернень правоохоронних і судових органів). Крім того, в психологічному кабінеті має бути наступна інформація: список телефонів (адреси) місцевих спеціалізованих центрів, служб, консультацій медико-психологічного профілю; телефони (адреси) районного (міського), обласного центрів практичної психології і соціальної роботи (методистів-психологів).

## **5. Завідування психологічним кабінетом**

- 5.1. Завідування психологічним кабінетом покладається керівником навчального закладу на практичного психолога (соціального педагога).
- 5.2. Завідуючий кабінетом несе відповідальність за зміст роботи психологічного кабінету, планування діяльності та ведення документації, зберігання та правильне використання обладнання та інших матеріальних цінностей.
- 5.3. До обов'язків завідуючого психологічним кабінетом входить: систематичне поповнення та удосконалення навчально-матеріальної бази кабінету, забезпечення роботи технічних засобів, дотримання правил санітарії та гігієни, протипожежної безпеки і поводження з електричними приладами.
- 5.4. За завідування психологічним кабінетом здійснюється доплата згідно з законодавством України.

"Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України", N 1/2002

**Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України**  
**«Щодо організації та проведення «години психолога» у загальноосвітніх**  
**навчальних закладах» (04.07.12 № 1/9-488)**

Уповноваженим Президента України з прав дитини у червні місяці цього року оприлюднено аналітичну довідку за результатами опитування дітей віком 10-17 років у межах проекту «Права дітей в Україні: реалії та виклики після 20 років незалежності». Аналіз засвідчив, що кожна друга дитина зазначає порушення або недотримання тих чи інших прав, які мають бути гарантовані в сучасному суспільстві. Зокрема, 56% дітей вважають, що в нашій країні порушується право на захист від жорстокості, знущання, брутального поводження; 52 % вважають, що існують випадки сексуальної експлуатації дітей; 47% вважають, що діти піддаються трудовій експлуатації; 48% вважають, що порушується право дітей висловлювати власну думку; 43% знають про випадки, коли діти, які вчинили злочин, піддавалися тортурам та приниженню.

Важливим питанням для дітей, які стали жертвами злочину, є отримання психологічної допомоги, але лише 19% постраждалих її отримали. Міністерство вважає, що керівникам навчальних закладів необхідно переглянути систему роботи шкільних психологічних служб і рекомендує **запровадити з вересня 2012 року проведення у навчальних закладах “години психолога”**. Таку годину необхідно передбачити у плані роботи навчального закладу в частині позакласної роботи **1 раз на місяць для кожної групи/класу**. При введенні «години психолога» необхідно враховувати норми гранично допустимого навантаження та умови роботи закладу відповідно до Державних санітарних правил і норм влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу (ДСанПіН 5.5.2.008-01, Постанова Головного державного санітарного лікаря України від 14.08.2001 № 63 погоджена листом Міністерства освіти і науки України від 05.06.2001 № 1/12-1459).

Крім того, вважаємо за доцільне забезпечити обов'язкове **проведення психологами та соціальними педагогами особистісно орієнтованих факультативних курсів, що рекомендовані МОНмолодьспортом**, в т.ч. закладами післядипломної педагогічної освіти. Запровадження “години психолога” та проведення психологами факультативних курсів сприятиме у розв'язанні ряду соціально-педагогічних проблем в учнівському середовищі та забезпечить педагогічним навантаженням цю категорію педагогічних працівників, оскільки значна їх кількість працює, відповідно до штатного розпису, на 0,5; 0,75 та 0,25 відсотків ставки.

Просимо довести зміст листа до відома керівників органів управління освітою та директорів навчальних закладів.

Заступник Міністра

Б. М. Жебровський



**НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ**

**ЗАГУРСЬКА Інна Станіславівна**

Методичні рекомендації з курсу  
**«Психологічна служба в системі освіти»**